

Kurs: **27216 Själständigt arbete 15 hp**

2013

Filosofie magisterexamen i musikpedagogik med inriktning
musikterapi

Institutionen för musik, pedagogik och samhälle

Handledare: Ralf Sandberg och Ingrid Hammarlund

Marianne Wallin

Musiken skapar en bro mellan människor

En intervjustudie med personal inom Daglig Verksamhet

Abstrakt

Studien är en undersökning om hur personal beskriver musikverksamheten i den omsorgsgren som erbjuder sysselsättning för personer med grav till lindrig intellektuell funktionsnedsättning. Studien söker också svar på vilka reflektioner personalen har kring musikverksamhet. Uppsatsens problemområde uppstår i skärningspunkten mellan det praktiska, vardagliga arbetet med musikanvändning i mötet med personer med intellektuell funktionsnedsättning och uppsatsens problemområde utifrån det musikterapeutiska ämnesområdets teori och tillämpning.

Studien har den kvalitativa forskningsintervjun som metod. Det teoretiska vetenskapsperspektivet har hämtat inspiration ur hermeneutiken. Forskningsresultaten visar på att det finns en kunskap som helt bygger på beprövad erfarenhet bland den grupp av individer som undersökningen omfattar och att det finns ett uttalat behov av en kompletterande teoretisk baserad kunskap. Forskningsresultaten belyser olika perspektiv på reflektioner kring musikanvändning. Dessa resultat har sedan bearbetats under diskussionsdelen i ljuset av de teoribildningar som presenteras under ämnesområdet.

Nyckelord: intellektuell funktionsnedsättning, musikterapi, kommunikation, relation, dialog, människosyn.

Abstract

The study is a research project on how personnel appreciate music in the branch of care that provides activities for persons suffering from severe to mild intellectual deficiency. The study also attempts to find answers to what kind of observations the personnel have concerning the use of music as activity. The problem area of the study arises from the meeting point between on the one hand the practical, everyday application of music on persons with reduced intellectual capacity. On the other hand, the study will illustrate the adaptional possibilities of the theories of the topic area.

The research results show that there is information which is completely based on tested experience among the group of individuals included in the research project, and further that there is an explicit need for supplementary theoretically based knowledge. The research results point to different perspectives concerning observations of the application of music. These results have later in the study been treated in the discussion part and shed light on by theories which are presented in the topic area. The method being used in the study is the qualitative research interview. The theoretical scientific perspective is taken from the hermeneutics.

Key words: intellectual function deficiency, music therapy, communication, relation, dialogue, perspective on human life.

Förord

Olle rör sig planlöst runt i rummet under en aldrig sinande ström av repetitiva vokaliseringar och ordfragment som jag har bekräftat oändligt många gånger. Middagen är under förberedelse.

Plötsligt dånar lägenheten av musik. Olle har satt på en av sina favoritlåtar: ”La det svinge, la det rock`n roll”. Jag själv upplever volymen som nära smärtgränsen, men Olle kommer med glada tjut och rör sig ryckigt med antydning till dansrörelser. Efter första ljudchocken registrerar jag hur musiken totalt invaderar mig. Det är nästan omöjligt att inte börja röra sig till den intensiva rytmen. Maten får vänta en stund. Olle och jag rör oss tillsammans i en pulserande ljudbubbla och vi delar en glädjestund.

Olle tjuvar och vill inte samarbete om kvällsrutinerna. En malström av egna ordkonstruktioner upptar all uppmärksamhet. Jag avvaktar och inväntar en förändring. Förändringen kommer i form av ett nytt ljudande som jag väljer att härma. Olle öppnar upp för en kommunikation där jag härmar, speglar eller matchar hans läten. Vi har gallet roligt och skrattar högljutt och kvällsrutinerna flyter sedan på utan motstånd.

Dessa båda beskrivningar är det säkert många med mig som delar i möte med små barn eller vuxna personer som mentalt befinner sig på en tidig utvecklingsnivå.

Olle och jag har en personlig relation. Med det menar jag att vi har en intersubjektiv relation. Någoting uppstår mellan oss som ger oss båda en viss mening och som har betydelse för oss båda i stunden. Vi har utvecklat ett unikt sätt att kommunicera. Med unikt menar jag att vårt sätt att dela ögonblick tillsammans är helt beroende av att det är just han och jag och att detta är vårt gemensamma delande.

Olle kommunicerar nästan kontinuerligt. Han pockar på uppmärksamhet. Olle har levt femtiosju år. Hans förmåga till abstrakt tänkande och symboltänkande är obefintligt, åtminstone som personer omkring honom ser på det. Olle har bland annat en grav utvecklingsstörning. Han är i stort behov av hjälpinsatser. Med ett annat och varmare laddat ord, är han i stort behov av omsorg. Han bor på ett gruppboende där han får den omsorgen han är i behov av. På dagarna ger han sig glatt och förväntansfullt iväg med färdtjänst-taxi till det ”arbete”, som är hans Dagliga Verksamhet.

Med den erfarenhet jag har av vardagsnära arbete med personer med grav intellektuell funktionsnedsättning, ett långt yrkesliv inom konstmusiken och en nyvunnen musikterapeutisk insikt, önskar jag bege mig på en forskningsresa inom å ena sidan det vardagliga bruket av musik inom den verksamhet som går under namnet Daglig Verksamhet, och å andra sidan den forskningsbaserade musikterapeutiska kunskapen. Det är i beröringspunkterna mellan dessa två vitt skilda världar som upptakten till mitt forskningsintresse har väckts.

Innehållsförteckning

1. Inledning	9
1.1. Syfte	9
1.2. Begrepp	10
1.3. Uppsatsens disposition	10
2. Ämnesområden	11
2.1. Intellektuell funktionsnedsättning	11
2.2. Lagtexter, dokument och rapporter	12
2.2.1. LSS-lagen Lag (1993:387)	13
2.2.2. Rapporter från Socialstyrelsen	13
2.3. Daglig verksamhet	13
2.4. Musik	15
2.5. Musikterapi	16
2.5.1. Profession och ämnesområde	16
2.5.2. Definition	16
2.5.3. Utbildning	16
2.5.4. Musikterapi modeller och metoder	17
2.5.5. Psykologiska teorier	17
2.5.6. Teoretiskt perspektiv på mellanmänsklig dialog och kommunikation	18
2.5.7. Tillämpning av musikterapi metoder i arbete med personer med intellektuell funktionsnedsättning	20
3. Teoretiskt perspektiv	23
3.1. Hermeneutik	23
3.2. Livsvärld	24
4. Metod	25
4.1. Metodval	25
4.2. Tillvägagångssätt	25
4.2.1. Urval	25

4.2.2. Intervjuerna	26
4.3. Analysmetod	27
4.4. Trovärdighet och tillförlitlighet	28
5. Analysresultat	30
5.1. Fyra perspektiv på tankar om arbete med musik	30
5.1.1. Omvärldsperspektiv	31
5.1.2. Deltagande perspektiv	34
5.1.3. Perspektiv på kunskapsinhämtning	35
5.1.4. Tidsperspektivet	38
5.2. Organisering av musikaktiviteten	38
5.2.1. Yrkesroll och utbildning i arbete med musik	39
5.3. Övriga iakttagelser	40
5.4. Sammanfattning av metod och analysresultat	41
6. Diskussion	42
6.1. Metoddiskussion	42
6.1.1. Val av teoretiskt perspektiv	42
6.1.2. Val av forskningsintervju som metodiskt verktyg	43
6.1.3. Validering	43
6.2. Innehållsdiskussion	44
6.2.1 Omvärldsperspektiv	44
6.2.2. Deltagande perspektiv	46
6.2.3. Perspektiv på kunskapsinhämtning	49
6.2.4. Livskvalitet och värdegrund	51
6.2.5 Tidsperspektiv	52
6.2.6. Sammanfattning av vad uppsatsen kan ha bidragit till	52
Referenser	54
Bilaga 1	58

Bilaga 2	59
Bilaga 3	60
Bilaga 4	61

1. Inledning

Denna uppsats skrivs inom ämnesområdet musikterapi. Uppsatsens övergripande syfte är att undersöka hur musik används inom ramen för Daglig Verksamhet för personer med grav till måttlig funktionsnedsättning. Det finns inom omsorg och habilitering sedan många år en tradition av att använda musik som stöd och stimulans i arbetet. Hur musiken används och på vilken kunskapsbas varierar dock starkt.

Metodiskt är uppsatsen en intervjustudie. Data utgörs av intervjuer med yrkesverksam personal inom detta habiliteringsområde. Jag har velat undersöka hur musik används i den Dagliga Verksamheten och hur man beskriver och motiverar musikens betydelse i sammanhanget.

Musik är allmänt känd som ett gemensamt och universellt uttrycksätt. Det är väldokumenterat från olika ämnesområden att gemenskap och aktiviteter som tar sin utgångspunkt i rytmer och musik är en god grund för att skapa kontakt och gemenskapskänsla. Om man ser det musiska i ett vidare perspektiv blir emellertid rytm, takt och musik något som inte enbart hör hemma i tillrättalagda situationer, utan något som kan genomsyra alla de sammanhang där utvecklingsstörda (som denna målgrupp också kan benämnas) möter personal som omger dem (Lorentzen 2010).

Den persongrupp som omtalas som personer med intellektuell funktionsnedsättning är en sårbar och utsatt grupp. Det är denna sårbarhet och utsatthet som vi alla bär drag av som människor och som är det som utmanas inom oss när vi vågar sätta oss själva i ”spel” både personligt, musikaliskt och relationellt i arbete med denna målgrupp (Horgen 2010).

Inom kunskapsområdet musikterapi finns sedan länge beprövad erfarenhet och forskning rörande användning av musik för personer med grav funktionsnedsättning (Ramel, Hermansson, Hallin, 1997; Holck 2004; Stensæth 2010). Detta bildar kärnan i min förförståelse inom det område jag har valt att undersöka.

1.1. Syfte

I Daglig Verksamhet används musik på olika sätt. Ett flertal av dessa Dagliga Verksamheter presenterar musik som ett inslag i verksamheten via sina hemsidor. Syftet med denna uppsats är att undersöka hur musik används inom ramen av Daglig Verksamhet och hur verksamhetens personal reflekterar över arbetet med musik och personer med grav till måttlig intellektuell funktionsnedsättning. Frågeställningarna är:

Hur beskriver personalen musikverksamheten?

Genom vilka tankar och reflektioner motiveras musikverksamheten?

1.2. Begrepp

Denna studie handlar om personer som har sin dagliga sysselsättning i den verksamheten som kallas Daglig Verksamhet. Den lag som reglerar insatser för denna grupp heter Lagen om Stöd och Service (LSS). I denna lag används båda begreppen utvecklingsstörning och personer med begåvningsmässiga funktionshinder. Socialstyrelsen använder både begreppet funktionsnedsättning och funktionshinder.

FUB som är en rikstäckande organisation för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning, använder uttrycket utvecklingsstörning som ett samlingsbegrepp för olika typer av intellektuell/mental/kognitiv funktionsnedsättning. Då FUB bildades i Stockholm 1952 stod initialerna för "Föreningen för Utvecklingsstörda Barn". Idag används "FUB föreningen för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning" (www.fub.se).

I *Nya Omsorgsboken* som är en grundbok i omsorgsutbildningar, skriver Granlund och Göransson (2011) ett helt kapitel med begreppet utvecklingsstörning. I denna studie används personer/grupp med intellektuell funktionsnedsättning, målgrupp eller arbetstagare.

1.3. Uppsatsens disposition

Uppsatsen är, efter inledning, disponerad i fem kapitel.

I kapitel 2 ges en bakgrund utifrån aktuell litteratur. Ämnesområden är musik, musikterapi, intellektuell funktionsnedsättning belyst från olika aspekter, lagtexter och styrdokument gällande personer med intellektuell funktionsnedsättning och beskrivning av Daglig Verksamhet. Min bedömning är att alla dessa delområden är nödvändiga för att belysa förståelsen av uppsatsen.

I kapitel 3 redogörs för det vetenskapsteoretiska perspektiv som är den teoretiska grund uppsatsen utgår ifrån.

I kapitel 4 redogörs för metodval, tillvägagångssätt, urval, analysmetod och kontrollfunktioner.

I kapitel 5 redogörs för analysresultaten, det vill säga att intervjumaterialet analyseras och tolkas.

I kapitel 6 diskuteras analysresultaten i ljuset av de teorier och traditioner som har redovisats i tidigare kapitel. Kapitlet innehåller en metoddiskussion och en innehållsdiskussion.

2. Ämnesområden

I detta kapitel presenteras litteratur, dokument och lagtexter som utgör ämnesbakgrund för denna studie. Följande områden kommer att presenteras: intellektuell funktionsnedsättning, lagar och dokument, Daglig Verksamhet, musik och musikterapi.

2.1. Intellektuell funktionsnedsättning

Denna studie undersöker hur personal som arbetar med personer med intellektuell funktionsnedsättning tänker om och tillämpar musik i det vardagliga arbetet. Begreppet intellektuell funktionsnedsättning är långt ifrån entydigt och har definierats på olika sätt genom tid och kultur. Gemensamt återkommande i förhållande till denna grupp är svårigheter att ta in information och svårigheter att tolka eller tyda den enskildes yttringar, att bygga kunskap och att tillämpa kunskap. Granlund och Göransson (2011) skriver att det skiljer sig i synsätt om utvecklingsstörning betraktas som en personens egenskap eller som ett resultat av miljöns utformning/anpassning till individens förutsättningar.

I motivation till lagtexten 1§(LSS-lagen)står:

Med utvecklingsstörning avses en intellektuell funktionsnedsättning som beroende på grad och miljö utgör ett handikapp. Den sammanhänger med en under individens utvecklingsperiod inträffad brist eller skada som i många fall är så betydande att personen behöver stöd och hjälp i sin livsföring genom olika insatser för att kunna delta i samhällslivet. Med utvecklingsperioden avses i allmänhet åren före 16 års ålder. Orsaken till bristen eller skadan saknar betydelse. Vid bedömningen av den intellektuella förmågan skall psykologiska, sociala och pedagogiska faktorer vägas samman.

(Norström & Thunved 2011 s. 515)

En biståndshandläggare gör en bedömning av den enskilde utifrån en diagnos och klassificering för att sedan erbjuda det stödåtgärder som är bestämda enligt lag. För att diagnostisera finns det internationella manualer ICD10 (International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems, Världshälsoorganisationen WHO: s klassificeringssystem för olika diagnoser). (<http://www.who.int.classifications/icd/en/>). Klassificeringen innebär att man skiljer på fyra undergrupper av utvecklingsstörning:

- Grav (djupgående)
- Svår
- Medelsvår (måttlig)
- Lindrig

Definition av utvecklingsstörning följer här tre kriterier:

IQ under 70, nedsättning av adaptiv förmåga (förmåga att anpassa sig till sin vardag), samt att orsaken till intelligensnedsättningen och nedsättningen av den adaptiva förmågan ska ha inträffat före 16 års ålder. I denna uppsats är det personer som ingår i de tre första undergrupperna som står i fokus.

Granlund och Göransson (2011) menar att man kan se på intellektuell funktionsnedsättning som ett sätt att fungera, som ett resultat av samspel mellan intellektuell förmåga, adaptiv förmåga, hälsa, delaktighet, miljö och individualiserat stöd. Nedan beskrivs i korthet tre traditioner som fokuserar på olika delar av begåvningen. Detta har betydelse för den senare diskussionen om musikterapeutisk forskning i möte med denna persongrupp (a.a.).

1. Begåvning med fokus på tankestrukturer – Denna tradition bygger mycket på Piagets beskrivning av den kognitiva utvecklingen. Den beskriver hur olika tankestrukturer utvecklar olika typer av kunskaper om vår omvärld. Centrala i denna tradition är fem olika aspekter av verklighetsuppfattning: rumsuppfattning, tidsuppfattning, kvalitetsuppfattning, kvantitetsuppfattning och orsaksuppfattning.
2. Begåvning med fokus på läroprocesser – Denna tradition har sin grund i Vygotskys (se senare i teorikapitlet) teorier. Ett centralt begrepp är ”proximal utveckling”, vilket betyder att man tittar på vad individen kan på egen hand eller tillsammans med en annan som har större kunskap eller färdighet. I detta ligger en stor utvecklingspotential.
3. Begåvning med fokus på problemlösning – I denna tradition fokuseras på informationsbearbetning i förhållande till minne, tanke och kunskap.

2.2. Lagtexter, dokument och rapporter

Eftersom denna undersökning omfattar personer som inte är myndiga i juridisk mening, måste andra människor ta över en del av ansvaret för deras liv. Denna ansvarsfördelning och inte minst bristen i omhändertagandet av denna målgrupp har ändrats genom historien. Närmast följer en orientering om hur det ser ut i dagens samhälle med bakgrund i den lagtext och de styrdokument som ligger till grund för personer med intellektuell funktionsnedsättning och den personal som arbetar inom detta verksamhetsfält.

Motiveringen för att ha med det rätt omfattande materialet om denna organisatoriska/juridiska struktur är att synliggöra hur beroende personer med intellektuell funktionsnedsättning är av yttre omständigheter och av andra personers omdöme, människosyn och rådande samhällsklimat.

En välfärdsstat bygger sina beslut på bland annat grundläggande rättsprinciper som skall gälla alla samhällsmedborgare. Lagen om Stöd och Service

(LSS) sorterar under det som i juridiken kallas för förvaltningsrätten. Förvaltningsrätten rör relationer mellan myndighet eller offentlig institution och den enskilde medborgaren. Så här säger lagen:

2.2.1. LSS-lagen Lag (1993:387)

Inledande bestämmelser.

1§ Denna lag innehåller bestämmelser om insatser för särskilt stöd och service åt personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd.

Med betydande och bestående begåvningsmässiga funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, eller

med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service.

Verksamhetens mål och allmänna inriktning.

5§ Verksamhet enligt denna lag skall främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som anges i 1§. Målet skall vara att den enskilde får leva som andra.

6§ Verksamheten enligt denna lag skall vara av god kvalitet och bedrivas i samarbete med andra berörda samhällsorgan och myndigheter. Verksamheten skall vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet. Den enskilde skall i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över insatser som ges. Kvaliteten i verksamheten skall systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.

(Norström & Thunved, 2011)

För verksamheten enligt denna lag skall det finnas den personal som behövs för att ett gott stöd och en god service och omvårdnad skall kunna ges.

2.2.2. Rapporter från Socialstyrelsen

Socialstyrelsen har i en aktuell rapport *Rätt kompetens hos personal i verksamheter för personer med funktionsnedsättning* (Socialstyrelsen 2012) rikttat uppmärksamheten på vikten av att ha rätt kunskap för att kunna ge stöd, omsorg och service och därmed bidra till god livskvalitet. Det är regeringen som har gett uppdraget åt Socialstyrelsen att granska vilka insatser som behövs för att vidga och höja kompetensen hos personal. Frågan ställs om huruvida personalen har den grundläggande kompetens som behövs för alla de uppgifter som hon eller han har att utföra?

I en annan rapport från Socialstyrelsen (2008): *Samverkan i re/habilitering, en vägledning* behandlas begrepp som livskvalitet och värdegrund, begrepp som även nämns i LSS-lagen. Det är begrepp som är nödvändiga att förhålla sig till i arbetet med personer med intellektuell funktionsnedsättning.

2.3. Daglig verksamhet

Fram till den Nya Omsorgslagen (1985) bodde barn och vuxna med utvecklingsstörning på institutioner som vård- och elevhem. Ändå fram till mitten

av 1990-talet fanns institutionerna kvar. I FN:s Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, artikel 19, framhålls rätten att kunna leva självständigt med delaktighet i samhället. Likaså rätten att välja bostadsort samt rätt att välja med vilka man ska bo.

För att anknyta till den praktiska verkligheten som denna uppsats kretsar kring får Olle återigen bidra som ett exempel. Olle är 57 år gammal. Han har genom hela sin uppväxt från tidig barndom på 1950-talet åkt skytteltrafik mellan olika vårdhem. Han har haft en fungerande familj som han under kortare perioder har vistats hos. Det är lätt att föreställa sig att han har varit med om ett flertal svåra separationer. Han har utvecklats till att bli en mästare på anpassning till olika vårdinrättningar och han har blivit institutionaliserad med allt vad det innebär. Det är även lätt att föreställa sig alla uppbrott han har varit med om och alla personalgrupper som har passerat revy i hans liv. Han klev in i ”omsorgssvängen” innan pedagogiska och utvecklingspsykologiska förståelseperspektiv på hans funktionsnedsättning var tagna i allmänt bruk.

I det följande beskrivs den praktiska tillämpningen av lagen om Daglig Verksamhet så som det ser ut i dagens samhälle.

9§ Tionde punkten: genom denna punkt tillförsäkras personer som är i yrkesverksam ålder, saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig har rätt till Daglig Verksamhet. Verksamheten skall erbjuda den enskilde stimulans, utveckling, meningsfullhet och gemenskap efter hans önskemål. Verksamheten bör generellt sett ha som mål att utveckla den enskildes möjlighet till förvärvsarbete även om detta mål för vissa endast kan uppnås på längre sikt eller vara orealistiskt.

(Norström & Thunved, 2011 s.524)

Ett paradigmskifte har skett i samhällets syn på denna målgrupp från att isoleras på institutioner till att få enskilt boende och möjligheter till individanpassad aktivitet på Daglig Verksamhet.

När vi betraktar Olles livsresa, så blir det tydligt att det har skett mycket under en kort tidsrymd med hur samhället förhåller sig till honom som individ. Olle åker glatt iväg varje vardag till sitt arbete, det vill säga sin Dagliga Verksamhet. Det verkar som om detta bidrar till att ge hans liv struktur och mening.

Personalens grundinställning för Olle på hans arbete är habiliterande. Det innebär bland annat att han kan ingå i en grupp, få en känsla av gemenskap och få en trygg struktur på dagen utifrån sina egna specifika förutsättningar.

I FN:s Konvention för mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning, artikel 30, ur Socialdepartementet, Ds 2008:23, erkänner konventionsstaterna rätten för personer med funktionsnedsättning att delta i kulturlivet på samma villkor som andra. Personer med intellektuell funktionsnedsättning kan behöva stöd för att välja fritidssysselsättning eller aktivitet i sin vardagsmiljö. Att ha en föreställning om en aktivitet och att genomföra aktiviteten kan för vissa vara omöjligt att realisera utan stöd från annan person. Musik som en aktivitet i Daglig Verksamhet måste förstås i denna kontext.

2.4. Musik

Eftersom musik är den sammanbindande länken i uppsatsskrivandet mellan ämnesområdet musikterapi och uppsatsens undersökning av hur musik används i ett visst avgränsat sammanhang, så följer här ett avsnitt där musik som begrepp får eget utrymme.

Musik som fenomen och begrepp kan analyseras, betraktas, förstås och upplevas från en mängd olika håll. Det verkar vara en välkänd och allmän erfarenhet för de flesta människor, oberoende av kulturellt sammanhang, att musikupplevelser kan beröra oss djupt och långvarigt. Den engelska musikpsykologiprofessorn John Sloboda uttalade på en tvärvetenskaplig konferens att musiken är ett mysterium för människan även om vi (olika vetenskaper) kan förstå och förklara delar av den (Bonde 2009).

Många teoretiker har utvecklat olika modeller för att söka förstå vad musik är. Här presenteras i korthet den modell som Even Ruud, professor i musikterapi vid Norges Musikkhøgskole, utarbetat. Modellen bygger på fyra funktionsnivåer i musikens betydelse för människan, det vill säga människans upplevelse och förståelse av musik som Bonde refererar till (a.a. s.23-24).

Den **fysiologiska nivån** handlar om musik som ljud. Fokus i denna nivå är ljudet och musikens fysiska och psykologiska egenskaper. Musikens möjliga effekt är ljudets och musikens påverkan på kroppen: resonans, inre och yttre rörelse, vitalitetsdynamik.

Den **syntaktiska nivån** handlar om musik som språk med betydelse, musik som estetisk fenomen. Fokus är musikalisk syntax (musikvetenskapliga termer som t.ex. rytm, harmoni, melodi) och meningsbärande betydelse. Musikens möjliga effekt i denna nivå är: upplevelse av sammanhang, struktur. Musiken verkar i kraft av sin egen egenskap, vilket i musikterapeutiskt sammanhang kallas *musik som terapi*.

Den **semantiska nivån** svarande till musik som meningsbärande fenomen. Fokus ligger här på musikens ”budskap” eller referenser till den yttre eller inre världen. Det handlar om musikens möjliga påverkan som existentiellt och andligt fenomen (meningsbärande). Det handlar om upplevelse av relevans, budskap och symbol. Det som i en terapeutisk relation kallas för *musik i terapi*.

Den **pragmatiska nivån** berör musik som socialt, interaktivt fenomen. Här handlar det om musicering inom en social kontext. Musikens möjliga effekter inom denna sociala nivå är: lek, samvaro, ritualer och samspel mellan flera aktörer. I musikterapeutiskt sammanhang skulle det förstås som kommunikation och samspel i vid bemärkelse.

2.5. Musikterapi

2.5.1. Profession och ämnesområde

Musikterapi som profession och ämnesområde är väletablerat internationellt. Musikterapi som en profession har utvecklats de senaste femtio åren genom en variation av olika professioner och utvecklingen har tagit olika inriktningar i olika länder. Därför blir definitionen av musikterapi som en profession och som disciplin beroende av kultur och tradition i vid bemärkelse.

I Sverige användes musikterapi som begrepp redan vid mitten av 1900-talet. Det växte då fram som en pedagogisk inriktad terapiform inom specialpedagogik och omsorgsverksamhet. Senare utvecklades en mer kliniskt inriktad terapi inom sjuk-och hälsovård (Paulander 2011).

2.5.2. Definition

Mot bland annat denna brokiga bakgrund formulerade World Federation of Music Therapy (WFMT) 1996 en universell och övergripande definition som uppdaterades 2011:

Music therapy is the professional use of music and its elements as an intervention in medical, educational, and everyday environments with individuals, groups, families or communities who seek to optimize their life and improve their physical, social, communicative, intellectual and spiritual health and wellbeing. Research, practice, education and clinical training in music therapy are based on professional standard according to cultural, social and political contexts.

(www.musictherapyworld.net)

2.5.3. Utbildning

Utbildning till musikerapeut ges världen över som utbildningsprogram på kandidat- och mastersnivå inom högskolor och universitet, på vissa ställen också på forskarutbildningsnivå. Utbildningsprogrammen syftar till att ge generell musikerapeutisk kompetens men kan ha olika profil vad gäller teori och metod.

I Sverige finns ett magisterprogram med humanistisk och psykodynamisk profil på Kungl. Musikhögskolan i Stockholm. Kurser i funktionsinriktad musikterapi ges vid Musikhögskolan Ingesund. Utbildning i metoden The Bonny Method of Guided Imagery and Music (BMGIM) ges privat av institutet Expressive Arts Stockholm.

Forskarutbildning i musikpedagogik, där musikterapi finns som en profil, ges vid Kungl. Musikhögskolan i Stockholm (Paulander 2011).

Ruud (2008) reflekterar över den tvärvetenskapliga komplexiteten i musikterapi som vetenskap. Med anknytning till humaniora omfattar kunskapen hur musiken påverkar känslor och tankar utifrån den historiska, samhällsliga och kulturella kontexten. Kunskapen omfattar betingelser för tolkning och musikaliskt meningsskapande. Han menar också att det är viktigt att förhålla

sig till de tvärvetenskapliga huvudtraditioner som musikterapi tar intryck av, nämligen naturvetenskaper som biomedicin, fysiologi, neuropsykologi eller beteendepsykologi. Detta är kvantitativ forskning som visar på musikens effekter som fysiologiska reaktioner, reaktioner i hjärnan, uppenbara ändringar i beteende och upplevelse. Det är denna kvantitativa evidensbaserade forskning som musikterapi har att förhålla sig till.

2.5.4. Musikterapi modeller och metoder

Internationellt finns inom musikterapi olika modeller och metoder. Jag väljer här att nämna några som finns som kunskapsbakgrund för uppsatsen. För vidare studier om olika musikterapi modeller och metoder hänvisas till boken *A Comprehensive Guide to Music Therapy* (Wigram, Nygaard Pedersen & Bonde 2002).

The Bonny Method of Guided Imagery and Music Therapy (BM GIM)

Denna modell är en receptiv modell som utvecklades av violinisten Helen Bonny i USA och där klienten får associera fritt under djup avslappning till klassisk musik.

Analytic Oriented Music Therapy (AOM) utvecklades av Mary Priestly i England och har sina rötter i psykoanalysen. Det verbala inslaget är betydande.

Creative Music Therapy- The Nordoff- Robbins Model (CMT) utvecklades i första hand för barn med särskilda behov på olika nivåer, inklusive Downs:s syndrom, affektiva och beteendestörningar, mentala och fysiska funktionsnedsättningar och barn med autism. Modellen bygger på ett aktivt musicerande med improvisationsinslag. Modellen utvecklades på 1960 -70-talen av den amerikanske pianisten och kompositören Paul Nordoff tillsammans med den brittiske specialpedagogen Clive Robbins. Modellen är till skillnad från de två andra i första hand expressiv och icke-verbal. Verbal kommunikation kan förekomma men har ingen framträdande funktion.

Fri Improvisationsterapi. Denna modell utvecklades av cellisten Juliette Alvin mellan 1950 och 1980. Hon sökte också stöd i psykoanalysen eftersom hon hävdade att musiken har möjlighet att avtäcka sidor av det undermedvetna.

I Sverige finns också *funktionsinriktad musikterapi (FMT)*. Metoden beskrivs som en neuromuskulär behandlingsmetod som har teoretisk grund i fysiologi, neuropsykologi och inlärningsteori. Man arbetar förebyggande, stärker och stödjer barn och vuxnas fysiska, psykiska och sociala utveckling. Metoden utvecklades av Lasse Hjelm i Uppsala under 70-talet.

2.5.5. Psykologiska teorier

Musikterapeutisk praktik och teoribildning är mångfacetterad. Utvecklingspsykologi och musikpsykologi har på ett avgörande sätt influerat den moderna musikterapi tankemodeller och tillämpning. Under bakgrundsarbetet till denna uppsats har jag inspirerats av det perspektiv som redovisas i antologin *Musikk, helse, funksjonshemming* (Stensæth, Tørø Eggen & Strand Frisk 2010).

Där presenteras psykologiska teorier och förståelsemodeller som på ett betydelsefullt sätt kommit att präglade nyare forskning gällande musikterapi för personer med grav eller måttlig funktionsnedsättning. Den moderna spädbarnsforskningens betydelse för förståelsen av kommunikationsprocesser och identitetsbildning betonas.

Den ryska psykologen Vygotsky (1896-1934) var tidig ute med att formulera insikten om det lilla barnets tillgång till förståelse av omvärlden och att vägen till mening och sammanhang går via en annan människas förståelse. Detta är något fundamentalt som gäller alla människor, men som blir extra tydligt att förhålla sig till med barn eller vuxna med intellektuell funktionsnedsättning.

Stern (2003, 2004) och Trevarthen (1993) vidareutvecklar resonemangen i den spädbarnsforskning som belyser kroppens grundläggande roll i människors interaktion, det vill säga att det försiggår ett samspel mellan spädbarn och omsorgsperson genom rörelse, mimik, andning och blick. Centrala begrepp ur denna tradition som har särskild betydelse i arbetet med uppsatsens persongrupp är medupplevelse och intersubjektivitet.

Till den biologisk- dynamiska utvecklingspsykologiska inriktningen hör även positiv psykologi, representerat genom psykologer som Seligman, amerikansk psykolog och författare, Csikszentmihaly ungersk professor i psykologi och Antonovsky, amerikansk professor i medicinsk sociologi och författare. I denna inriktning fokuseras på individens starka sidor och en pedagogik som bygger på enrichmentperspektivet (av engelska berika) där fokus läggs på det positiva och hoppfulla som kan ge tilltro till att vara aktör i sitt eget liv (Stensæth m.fl. 2010).

Detta perspektiv är begreppsmässigt näraliggande det resursorienterade musikterapeutiska synsättet, där begreppet empowerment används för att sätta fokus på att stärka klientens resurser och möjlighet att påverka sin livssituation Paulander (2011).

2.5.6. Teoretiskt perspektiv på mellanmännisklig dialog och kommunikation

Till antologin (Stensæth m.fl. 2010) har en rad musikterapeuter, som alla arbetar kliniskt parallellt med forskningsarbete, belyst olika teman med barn med multifunktionsnedsättningar, vilket är överförbart till vuxna personer med tidig utvecklingsstörning.

Specialpedagogen Turid Horgen behandlar teman som ansvar, moral och etik i mötet med denna klientgrupp.

Musikterapeuten Kjersti Johansson utgår från fyra grundläggande musikterapeutiska tekniker: imitation, intoning, etablering av en gemensam rytm och användningen av turgivande signal. Johansson hävdar att musikterapi är en kryssmodal praktik där musikaliska och kroppsliga uttryck måste betraktas i sammanhang och låta deras (personer med intellektuell funktionsnedsättning) kroppsliga kompetens komma i fokus.

Musikterapeuten Gro E. Hallan Tønberg skriver om improvisation i ett dialogiskt kommunikationsperspektiv.

Karette Stensæth, musikerapeut och forskare skriver om hälsa, Bakhtinsk dialog och existentiella övertoner i musikerapi med barn med multifunktionsnedsättning.

Denna *dialogtradition* har sina rötter och referenser bland andra hos den ryske litteraturvetaren Bakhtin (1895-1975). Bakhtin forskade på litterära texter och han införde begreppet ”den estetiska medvetenheten” i dialogsammanhang. Om jag förstår det rätt, så sätter han en estetisk vetenskap upp mot en kognitiv vetenskap. Den kognitiva vetenskapen representerar en objektivering av den andra som ett mål för forskningen, vilket kontrasterar mot den estetiska vetenskapen. För mig har mötet med Bakhtin tillfört en ny dimension inom musikerapeutisk förståelseram och är relevant som en del av teoribakgrunden för denna uppsats.

Buber (1878-1965) bygger bland annat sin filosofi på det som rör grundläggande moraliska problem och har en socialpsykologisk inriktning. I hans filosofiska huvudverk ”Jag och Du” (publicerat 1923 och introducerat i Sverige av Dag Hammarsköld) skriver Buber att människorna är olika till sitt väsen och att just i olikheten ”ligger människosläktets stora möjlighet”. Begrepp som återkommer och diskuteras är jämlikhet och relation. Denna inställning har sin motsvarighet i arbete med personer med intellektuell funktionsnedsättning.

Jämlikhet i sin tur är förutsättning för det autentiska mötet mellan ”Jag” och ”Du”. I detta mötet är den andre inte ett objekt för min erfarenhet. Han är subjekt som är med att skapa mitt ”Jag”, liksom jag deltar i att skapa detta ”Du”.

(Israel i Buber 2006)

Trondalen (2008) skriver om *relationisme* och *humanisme*:

Norsk musikkterapi står godt plassert i en humanistisk tradisjon. Dette innebærer et overordnet syn på mennesket som handlende og meningssøkende. Individet ingår i et likeverdig forhold med et annet menneske, der begge har muligheter til å påvirke samspillet. Dette sammenfattes i synet på mennesket som et relasjonelt vesen, homo communicans. Det betyr at mennesket finner sin humanitet og tilgrunnleggende menneskelighet gjennom fellesskap og samhörighet med andre. Med andre ord, å meddele seg til andre på et eller annet vis, og på den måten gjøre seg delaktig i andres liv. Et utgangspunkt der de relasjonelle dimensjonene ved et sosialt menneskelig fellesskap følger er av avgjørende betydning.

(a.a. s. 29)

Ruud (2008) fortsätter på samma tema och menar att genom att lägga tyngdpunkten av kunskapsinhämtningen inom ämnesområdet musikerapi på humaniora väljer man en bestämd människosyn. Denna människosyn bygger på en verklighetsuppfattning som sätter människans vilja, förnuft

och val upp mot naturalismens begrepp om natur, materie och determinism. I artikeln hävdar han att det är viktigt för musikterapi som profession och vetenskap att hålla fast vid en människosyn som omfattar både biologiska, psykologiska och kulturella/samhälleliga faktorer som bakgrund till förståelsen av förhållandet till musik och hur detta skall kunna ta sig praktiskt uttryck inom en musikterapeutisk ram.

Den relationella vändningen är ett annat begrepp som dyker upp hos flera forskare som arbetar med personer med intellektuell funktionsnedsättning. Jag förstår det så att det är en sorts perspektivförskjutning inom psykodynamisk teori och terapi, utvecklingspsykologi och neurologisk forskning. Detta är en vändning som har sina rötter bland annat i spädbarnsforskningen och som innebär en större fokus på kroppsliga, icke-verbala uttryck, ett mer symmetrisk balansförhållande mellan två parter i en behandlings- eller omsorgssituation. Ulla Holck (2010) skriver att det är nödvändigt att framhäva relationen som en grundsten och förutsättning för människans utveckling oberoende av utvecklingsnivå eller ålder.

Om jag överför denna tankegång till det jag senare i uppsatsen kallar ett musikaliskt möte, så är det denna tolkning av möte jag hänvisar till. En tolkning av ett möte som en dialog eller en process som inte är ett mål att sträva mot, men som är ett mål i sig.

2.5.7. Tillämpning av musikterapi metoder i arbete med personer med intellektuell funktionsnedsättning

Det är i det dagliga mötet med individen med intellektuell funktionsnedsättning som våra handlingar blir satta på prov och där det blir nödvändigt att förhålla sig till moraliska och etiska dilemman. Det är på denna grund vi styr blicken, öronen och händerna i mötet med den vi har ett uppdrag gentemot (Horgen 2010).

Det är den enskilda individens behov som är avgörande för hur musikterapi anpassas till den kliniska praktiken. Huvudinriktningen med musikterapi kan vara rehabiliterande. Med kroniska tillstånd/funktionsnedsättning, som intellektuell funktionsnedsättning sorterar under, blir inte målet att bota utan att se och utveckla de möjligheter som bygger på individens förutsättningar.

Hur musikterapi som profession och vetenskap har utvecklats i praktiskt arbete med personer med intellektuell funktionsnedsättning har varierat över tid och är beroende av rådande traditioner i olika länder. Gemensamt i europeiska länder är att fokus på arbetet varierar mellan tre olika inriktningar som: utvecklingsmål, funktionsmål och psykoterapeutiska mål. De primära terapeutiska målen är kontakt, kommunikation och sinnesstimulering (Wigram m.fl. 2002).

Att ha en grav eller lindrig intellektuell funktionsnedsättning innebär oftast att inte ha tillgång till verbalt språk, men ofta har personen utvecklat ett rikt register av ljud, gester och rörelser att kommunicera med. Musikterapeuter som arbetar med denna målgrupp har utvecklat grundläggande och systematiska strategier eller metoder för att förbättra och förstärka förmågan till kontakt och kommunikation, då detta är ett av huvudsyften för arbetet med

målgruppen. Det är nödvändigt att ha en vid förståelse för vad ett musikaliskt uttryck är, att det ska kunna inkludera individens icke-verbala tecken och kroppsspråk. Det musikterapeutiska arbetet med denna målgrupp kan delas in i sju olika, nödvändiga och utvecklingsbara områden (a.a.):

Perceptuell medvetenhet: Musiken används bland annat för att öka och stimulera kroppsmedvetenhet, öka sinnesmedvetenheten genom hörsel, syn och känsel. Öka möjligheten till medvetenhet kring den rumsliga omgivningen.

Fysisk och psykisk stimulans: Musik kan vara fysisk stimulerande och motiverande och omvänt kan den vara lugnande och avslappnande. Musikterapeuten har musikaliska verktyg och specifika tekniker för att uppnå dessa effekter.

Kommunikationsmöjlighet: Turtagning, delande, ömsesidig interaktion, intersubjektivitet, vokala och verbala uttryck uppstår i musikterapeutiska sammanhang.

Känslomässiga uttryck: Musikterapeuten har möjlighet att underlätta för den andra att låta olika känslouttryck komma fram såsom ilska, nedstämdhet och sorg. Musiken kan väcka så många andra känslöstämningar än glädje. Många som har intellektuell funktionsnedsättning har ofta också någon form av psykiskt lidande där musiken kan vara tillåtande och härbärgerande för negativa känslor och konflikter.

Kognitiva möjligheter: Musik kan användas för att främja uppmärksamhet, organisationsförmåga, minne, bearbetning av sekventiella och samtidiga färdigheter och problemlösning.

Socialt beteende: Det är inte bara i terapeut-klient sammanhang som kraften och värdet av musiken som socialt verktyg är uppenbara, utan även i grupp-sammanhang finns detta dokumenterat. Att använda musikterapi i grupp-sammanhang med personer med intellektuell funktionsnedsättning kan fungera som en icke-hotande, trygg och möjlig väg att uppnå en social kommunikation.

Individuella resurser och kapaciteter: Musikterapi erbjuder en kreativ möjlighet att utveckla den enskildes inneboende möjligheter.

I arbetet med personer med grav intellektuell funktionsnedsättning kan det innebära svårigheter att tolka om och hur klienten reagerar på stimuli/musik och kontakt eller inte. Den danska musikterapeuten och forskaren Anne Steen-Möller (1996) utvecklade en modell för att lättare förstå kontaktnivåer med denna persongrupp.

Hon beskriver och motiverar fem olika *kontaktnivåer*:

1. Terapeuten känner kontakt med klienten.
2. Terapeuten hör och ser tecken på kontakt.
3. Klienten kontrollerar kontakten
4. Kontakten tar form av en dialog
5. Vi uppnår kontakt med varandra genom fri, improviserad musik

Modellen kan ses som ett verktyg att skapa ett utvecklingsperspektiv på det kliniska arbetet och för att utveckla musikterapeutiska metoder och dokumentation (Wigram m.fl. 2002).

Som det har framkommit finns det svårigheter i tolkningen av uttryck hos personer med grav intellektuell funktionsnedsättning. Det finns studier och forskning som söker att kartlägga uttryck för kommunikation och att skapa lämpliga mätinstrument för detta. Eftersom jag anser att detta inte är relevant för denna uppsats kommer jag inte att gå in på det området annat än att ändå nämna Ulla Holck (2004) och hennes samspels eller interaktionsteman. Jag nämner Ulla Holck därför att hon var tidig ute med sitt analysarbete av samspel. Jag har uppfattat hennes definition av samspelsteman som kliniskt fenomen som att interaktion eller samspel avser de aspekter som har med agerandet att göra. Samspelsteman avser innehållet i detta agerande. Termen (interaktionstema) skall tolkas som en sammanvävande struktur av musikaliska tecken och rörelser som ger ett samspelstema.

Johnels (2012) har i en magisteruppsats utprövat ett kartläggningsinstrument för mätning av musikrelaterade förmågor hos personer med grav intellektuell funktionsnedsättning.

3. Teoretiskt perspektiv

I följande kapitel redogörs för den vetenskapsteoretiska bas på vilken denna uppsats vilar och som återkommer i diskussionsdelen som en resonans.

3.1. Hermeneutik

Den kvalitativa forskningsintervjun har tolkning som sin främsta kunskapsform. Föreliggande studie är inspirerad av en hermeneutisk tolkningsansats.

Hermeneutiken är tolkandets konst. Hermeneutik är tolkning eller läran om tolkning. Denna tradition används i huvudsak inom humaniora och samhällsvetenskaperna. Etymologiskt kan ordet härledas till forntidens Grekland där det verkar ha att göra med förbindelsen mellan gudar och människor (Kjörup 2010). Ordstammen återfinns i gudanamnet ”Hermes” som av olika uppdrag även var en budbärare mellan gudar och människor. En översättning av forntidens gud-människa-relation kan beskrivas med ord som existentiella frågor, det vill säga ett livsområde som är svårt att greppa annat än genom tolkningsmöjligheter. Ödman skriver att ett hermeneutiskt förhållningssätt inom vetenskapen kan innebära att vi kan få grepp om de existentiella dimensionerna (Gustavsson 2010).

I en forskningsintervju är det språket, först det talade och sedan det skriftligt uttolkade, som är själva grunden för studien. Språket och förståelsen av språket är det som är basen i det hermeneutiska kunskapsintresset. Ödman (i Gustavsson) säger att språkförståelse är av grundläggande vikt för våra liv och därmed också för vårt förhållande till människor omkring oss.

För att återgå till antikens Hermes, så var han en mångsysslare. Han var också tjuvarnas gud och Ödman använder tjuvsymbolen för vad man gör inom hermeneutisk tradition. Man gör sig till uttolkare av andras tankar, upplevelser och står därmed i fara att övertolka, feltolka och sätta sig över den uttolkade. Man kan ju även här tolka det som att man ”stjäl” den andras tankar. I en forskningsintervju är dessa tankar ständigt närvarande.

Själv stötte jag på hermeneutiken som exeges, det vill säga tolkning och utläggning av bibeltexter på den tiden då jag läste kristendomskunskap på Det Teologiska Menighetsfakultetet i Oslo. Då placerades begreppet i en hermeneutisk bibeltolkningstradition som hade sin början på 1500-talet och framåt och som senare övertogs av de världsliga, icke-religiösa skrifterna. Det var med teologen och filosofen Schleiermacher (1768-1834) som det skedde en förflyttning av tyngdpunkten inom hermeneutiken från tolkning av bibeltexter till ”en allmän konstlära om förståndet” och han blev en inspirationskälla för senare teoretiker inom hermeneutiken. Hermeneutiken har sedan utvecklats till en filosofi om förståelsen som fenomen och villkoren för förståelse och tolkning. Några av hermeneutikens förgrundsgestalter är Dilthey, Heidegger, Gadamer och Ricoeur.

Hermeneutik är ett begrepp i ständig utveckling och återfinns som teori, filosofi och metod där det ibland kan upplevas något förvirrande hur begreppet uppstår i olika skepnader. Det utgår förgreningar och korsbefruktningar till och mellan fenomenologin och postmodernismen vilket inte kommer att utvecklas i detta sammanhang. Däremot kan hermeneutikens fyra huvudmoment vara relevanta att belysa i förhållande till denna uppsats:

Tolkning betyder översätta; tyda; uttrycka. Enligt Ödman (a.a.) så finns det inte alltid något som språkligt skall översättas, men däremot en ”översättning” av innebörder och betydelse. Återigen blir det tydligt hur ”skör” tolkningen kan vara och hur lätt den subjektiva uttolkaren kan begå misstag på den uttolkades bekostnad.

Förståelse menar Ödman kan vi finna på olika nivåer och man kallar en hermeneutisk förståelse en insikt som är av djupgående karaktär och som kan beröra ens livsstil och existens. Till förståelsebegreppet hör förförståelsen. Denna bygger på tidigare kunskap och erfarenheter vilka också inbegriper upplevelser och känslor. Vi måste förklara för att förstå och vi måste ha förstått för att förklara. Det var Riceur som introducerade och kommenterade den nära relationen mellan dessa begrepp.

Wheeler (2005) skriver att hermeneutisk forskning inte är en forskning som erbjuder bevis på olika fenomen om man inte då hävdar att vi existerar därför att vi förstår. Hon skriver också att hermeneutik karaktäriseras av djup reflektion. Wheeler menar vidare att musikterapeuter är särskilt intresserade av hermeneutiska undersökningar på grund av den nära associationen till konsten. Hur kan vi tolka klientens uttryck i termer av klientens behov? Hon hävdar att med ett hermeneutiskt perspektiv på undersökningen, liksom för all annan kvalitativ forskning, är det forskaren själv som är det främsta instrumentet. Det vill säga att i den postmoderna eran vi befinner oss i är det viktigt att forskaren positionerar, det vill säga tillgodoser kraven på trovärdighet, transparens och autenticitet.

3.2. Livsvärld

Detta ord tillhör det alldagliga språket som ett sätt att beskriva hur en person uppfattar sin verklighet. Det dyker också upp som teoretiskt begrepp inom vetenskapsfilosofin på olika håll och här följer en kort redovisning i traditionerna kring hur det används. Detta är nödvändigt för att definiera vad som kan förstås som intervjuobjektens livsvärld.

Begreppet lanserades av Husserl (1859-1938), fenomenologins anfader. En föregångare inom den filosofiska traditionen var Heidegger som myntade uttrycket ”vara i världen” och vidareutvecklades hos Gadamer ”tillhörighet”. Poängen med dessa uttryck är att studera människans plats i tillvaron, den vanliga värld vi lever i. Riceur utvecklar detta vidare till att betrakta språket som ett medium i vilket livsvärlden avslöjar sig. Hos Habermas dyker uttrycket upp och han lägger till meningssammanhang och den kulturella ”horisont” varifrån människan tolkar och förstår sin situation och omgivning (Alvesson & Sköldberg, 2010).

4. Metod

Kapitlet innehåller en redogörelse för metodval, ett avsnitt om vilket tillvägagångssätt som används i studien, det vill säga hur urvalet är gjort, vilken analysmetod som har använts och hur intervjuerna har genomförts och ett avsnitt som behandlar kontrollverktygen.

4.1. Metodval

Denna studie är kvalitativ och har sin grund i hermeneutisk tolkningsanalys där redskapet i studien är den kvalitativa forskningsintervjun (Kvale & Brinkman 2012; Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2012). Även begrepp ur fenomenologin är något som ger infallsvinklar och inspiration till uppsatsen.

Utmärkande för den kvalitativa forskningsintervjun är att den bygger på att förstå och tolka den intervjuades livsvärld, att använda sig själv i deltagande samspel där man förenas i ett gemensamt intresse för intervjuämnet. Sedan är det forskarens ansvar att sätta dessa tankar i ett vetenskapligt perspektiv.

Man brukar säga att förståelse och språk är grundläggande för vår livspraxis och därmed även för vårt förhållande till människorna omkring oss (Gustavsson 2010).

Det hermeneutiska perspektivet med en ständig växling mellan del och helhet har varit närvarande på flera nivåer såsom introspektivt, det vill säga iakttagelser av egna upplevelser som känslor och tankar och ett växlande mellan detalj och helhet i förhållande till intervjuerna och teoretisk diskurs.

4.2. Tillvägagångssätt

Underlag för denna uppsats är sex intervjuer med anställda inom sex olika Dagliga Verksamheter i Stockholms stad. Studiens data är de utskrivna intervjuerna, vilka är mitt empiriska råmaterial.

4.2.1. Urval

Mitt utgångsläge för uppsatsen var att göra en undersökning om användningen av musik i verksamheter som inte profilerade sig med musik i första hand, men som ändå erbjöd musik som en aktivitet bland andra aktiviteter i verksamheten. Mitt drivande intresse har varit att få syn på det alldagliga bruket av musik och hur tankarna kring detta kommer till uttryck hos ansvarig personal.

Valet av vilka verksamheter som kunde vara aktuella följde således dessa kriterier: Daglig Verksamhet för personer med måttlig till grav intellektuell funktionsnedsättning där musik erbjuds som en av många olika aktiviteter.

Av bekvämlighetsskäl valde jag att begränsa undersökningen till Dagliga Verksamheter som ligger inom Stockholms stad där jag bor, har min familj och min försörjning. Urvalet gjorde jag genom sökning på nätet, det vill säga att jag genomsökte alla Dagliga Verksamheter inom Stockholms stad såsom de presenteras på sina hemsidor. (<http://www.stockholm.se/FamiljOmsorg/funktionsnedsattning/Arbete-daglig-verksamhet-och-sysselsattning/>).

Slutligen kom jag fram till att ett antal på 6 intervjuer skulle vara lämpligt som underlag för undersökningen, och att dessa skulle fördelas, om möjligt, lika mellan administrativ och vårdande personal och utfördes sedan på 6 olika Dagliga Verksamheter.

Motiveringen att intervjua två olika personalgrupper var att jag *förväntade* mig att få olika synvinklar på mina frågeställningar beroende på vilken funktion och bakgrund eller utbildning intervjuobjekten hade i verksamheten.

Första steget utgjordes av att jag sökte igenom hemsidorna till Stockholms stad 127 Dagliga Verksamheter med mina kriterier i sikte. Efter denna genomgång stod jag slutligen kvar med 11 Dagliga Verksamheter som uppfyllde mina kriterier.

Nästa steg var att jag via mejl skickade ut en förfrågan om att få komma att göra intervjuer (se bilaga 1). Urvalet av intervjuobjekt blev därmed delvis slumpmässigt. Det var 6 av 11 kontakter som svarade positivt på min förfrågan. Genom telefonkontakt bestämdes sedan tid och plats för intervjuerna.

Det slutliga urvalet av intervjuobjekt blev fyra personer med administrativt ansvar, det vill säga någon form av chefsbefattning och åtta personer som hade anställning som vårdare, pedagog och/eller handledare. Dessa 12 personer fördelades på 6 intervjuer. Intervjuerna fördelades med antal personer såhär: vid fyra intervjutillfällen intervjuades en person, vid ett annat tillfälle intervjuades två personer och vid ett enda intervjutillfälle intervjuades sex personer.

De personer som har deltagit i intervjuerna omnämns som intervjuobjekt, med eller utan initial, personal, omsorgsperson eller chef/administrativ personal beroende på sammanhanget.

4.2.2. Intervjuerna

I detta avsnitt redovisas hur intervjuerna utfördes.

Intervjuerna var förberedda genom ett introduktionsbrev. (Se bilaga 1). Efter telefonkontakt med varje intervjuobjekt avtalade vi lämplig tidpunkt för intervjun. Jag valde att själv komma till dennes arbetsplats och miljö. Varför jag valde att komma till intervjuobjekten var dels att jag ville underlätta arbetet för den jag skulle intervjua, dels att jag var nyfiken på att komma ut i verksamheterna och göra en ytlig observation, skapa mig ett intryck och dels därför att jag hade en föreställning om att intervjuobjekten skulle kunna känna sig bekväma i sin arbetsmiljö. En annan tanke skulle kunna vara att intervjuobjekten skulle kunna känna sig mera fria på ”neutral mark”, men

jag förutsatte att de som hade tackat ja till att delta också skulle känna sig fria att framföra sina tankar på sin arbetsplats. En av intervjuerna utfördes på ett café en tidig morgon då vi kunde sitta ostört i ett hörn.

Rent praktisk gick det till så att vi på förhand hade avsatt en timme och intervjuerna inleddes med att intervjuobjekten och jag skrev under ett samtyckesformulär. (Se bilaga 2). Därefter startade jag inspelningsutrustningen och intervjuerna tog vid.

Innan hade jag utformat ett antal frågor, närmare bestämt fyra olika frågor till de två intervjugrupperna. Dessa frågor var menat som ett stöd för mig själv under intervjuerna, och som jag förhöll mig fritt till (se bilaga 3 och 4). Under intervjuerna använde jag olika frågetekniker som inledande frågor, uppföljningsfrågor, sonderande, direkta, strukturerande och tolkande frågor.

Nästa moment i bearbetningen var att jag skrev ut intervjuerna ordagrant, mejlade tillbaks de utskrivna intervjuerna för genomläsning och eventuella kommentarer och tillägg. Viss korrigerings av materialet gjordes innan jag lämnade tillbaka det som upprepningar, och fyllnadsord som alltså, ju och hummanden. Två av intervjuobjekten mejlade kommentarer och förtydligande tillbaka. Jag tolkade de övrigas uteblivande återkoppling som att de godkände intervjuutskriften som underlag för bearbetning.

Fyra av intervjuobjekten hade någon form av chefsbefattning varav två hade någon form av högskola/universitetsutbildning i botten.

Den vårdande personalen eller handledarna var en grupp självlärda, musikpraktiserande, musikälskande eldsjälur. Jag träffade en musikhandledare som var anställd genom ett studieförbund som beskrev sig som självlärd med bakgrund som elev i Kommunala musikskolan långt tillbaka i tiden.

4.3. Analysmetod

Mina analysverktyg har jag redogjort för under metod. Det är den hermeneutiska förståelsen som har bildat grunden för analysen av intervjumaterialet. Själva analysprocessen fick jag hjälp genom Kvale och Brinkman (2012) och Esaiasson m.fl. (2012). Ett rytmiskt arbetsmönster har växlat mellan närsynt textgranskande till helhetstänkande.

Hur kan dessa vardagsyttringar utsäga något som är möjligt att teoretisera om? Finns det kopplingar till den referensram jag inledningsvis har beskrivit? Dessa frågor kommer att besvaras dels under resultatdelen och ytterligare genomarbetas under diskussionsdelen. Analysprocessen innehåller följande steg:

Ordagrann utskrift av intervjuerna

En första genomläsning för att skaffa en översiktlig bild av materialet

Rubricering/kategorisering av ord och citat

Sökning efter gemensamma teman

Sökning efter övriga aspekter/åsikter

Inledningsvis lät jag min läsning följa en känsla av det som framträdde som meningsbärande i texten. Meningsbärande i den betydelse att yttranden sa mig något om vilka tankar mina intervjuobjekt hade som kunde vara relevanta för uppsatsens frågeställningar.

Första steget i insamlingen bestod således i att samla nyckelord och citat utan tanke på tematisering. Jag skrev ned citat och ord fortlöpande i mina anteckningar som jag antog hade relevans för uppsatsen.

Under denna del av arbetet kunde jag urskilja vissa mönster som jag sökte att rubricera. Fyra olika delrubriker framträdde och jag samlade in begrepp och citat genom att färglägga dem med olika färger enligt följande:

Grön markering:

1. Med vilka ord och begrepp beskriver intervjuobjekten musik i möte med arbetstagarna?

Orange markering:

2. Med vilka ord beskriver intervjuobjekten tankar om musikaktiviteten och reflektioner kring detta?

Blå markering:

3. Hur organiseras musikaktiviteten? Vilken personal är med i musikaktiviteten och hur ser deras bakgrund ut?

Röd markering:

4. Övriga iakttagelser eller uttalanden.

På detta sätt framstod mina anteckningar i regnbågens färger och gav mig ett symbolvärde om arbetsprocessens komplexitet.

4.4. Trovärdighet och tillförlitlighet

Paulander (2011) behandlar begreppen trovärdighet och tillförlitlighet och reflekterar kring sanningsbegreppet. Är det så att sanning innebär att blotta något som har varit i det dolda, borde det även medföra att frambringa ny kunskap:

Frågan är bara på vilket sätt blottlagd kunskap kan begreppsliggöras, formuleras och kommuniceras på trovärdigt och tillförlitligt sätt.

(a.a, s.64)

Paulander beskriver vilka redskap hon har använt för att säkra det framtolkade analysresultatet. Hon påpekar att hennes egen förförståelse har varit ett av hindren, men för att bemöta detta hinder använde hon triangulering vilket

i hennes fall innebar att använda videofilmer, intervjuer, minnesanteckningar och teorier för att belysa analysresultaten från olika håll i syfte att säkerställa dess innehåll.

Själv har jag enbart min egenkontroll att hänvisa till, vilket jag efter bästa förmåga har redogjort för under hänvisning till de kunskapskällor som har framgått.

Kvale och Brinkmann (2012) skriver att intervjuaren bör vara kritisk mot sina egna antaganden och hypoteser, med andra ord, sin förförståelse under intervjun. Detta hör till subjektivitetsfrågan. Till detta kan jag bara svara att jag har varit medveten om mina nybörjarsvagheter som intervjuare. Detta innebar bland annat att jag känslomässigt blev engagerad i samtalen, och att jag därmed skulle kunna påverka intervjuobjektets svar. Den risken är jag medveten om. Under intervjuerna fanns det ställen där jag sammanfattade och gjorde en preliminärtolkning av det jag hade uppfattat och återknöt tillbaka för ett bekräftande eller korrigerande. Ett annat sätt att tolka detta deltagande av intervjuaren, är, att det gemensamma engagemanget skapar förutsättningar för en interaktion där båda parterna är likvärdiga och att denna jämvikt kan öppna för att annan och djupare information kan komma fram. Detta är min reflektion som rör subjektivitetsfrågan.

Tre begrepp skall jag i det följande belysa i förhållande till mitt arbete och det gäller validitet, reliabilitet och generaliserbarhet vilka jag har förstått är svåra att undvika när egengranskningens strålkastarljus sveper över textmassan. Dessa begrepp kan ses i en större kontextuell diskussion av sannings- och kunskapsbegreppet, vilket jag inte går in på i detta sammanhang. En mer vardagsspråklig dräkt av begreppen är: giltighet eller pålitlighet, tillförlitlighet och att dra slutsatser (Svenska Akademiens Ordlista SAOL).

När det gäller validitet (giltighet) har jag efter bästa förmåga tematiserat utifrån de teoretiska förutsättningar som ligger till grund för min studie och försökt skapa logiska sammankopplingar mellan undersökningens forskningsfrågor och den teoretiska bakgrunden. Jag har redovisat mitt förberedelsearbete inför intervjuerna, redovisat hur de har gått till så öppet som möjligt och visat vilka teoretiska förutsättningar som är givna.

Reliabilitetsbegreppet handlar om huruvida jag använder vedertagna metoder, och om hur jag redovisar och sedan kommunicerar innehållet i skriftform. Till reliabilitetsfrågan hör till exempel hur det ser ut med ledande frågor i intervjuerna, vilket jag har försökt att redovisa.

Generalisering är ett verktyg inom vetenskaplig forskningen för att söka kunskap. Enligt Kvale och Brinkmann (2012) finns det olika former av generaliseringar inom kvalitativ forskning där jag själv finner att jag hör hemma någonstans mellan den naturalistiska generaliseringen, den analytiska generaliseringen och forskarens och läsarens generalisering. Det vill säga att mitt generaliseringsarbete bygger på personlig erfarenhet, analytiskt arbete och ett öppet förhållningssätt till min egen och läsarens argumentering. Som grund för denna generalisering ligger det filosofiska begreppet induktion vilket går ut på att ur enskilda delar söka helheten, vilket knyter an till mitt hermeneutiska teoribygge.

5. Analysresultat

I det följande kapitlet redovisas svaren på intervjufrågorna genom de tolkningar jag har gjort av intervjumaterialet:

Genom vilka tankar och reflektioner motiveras musikverksamheten?

Hur beskriver personalen musikverksamheten?

Under analysprocessen framträdde vissa mönster i tanke och aktivitet kring musik som jag har samlat under ett antal rubriceringar.

Till den första frågan har jag kommit till följande rubriceringar i mitt sökresultat som jag kommer att redovisa i följande kapitel:

Omvärldsperspektiv

Deltagandeperspektiv

Perspektiv på kunskapsinhämtning

Tidsperspektiv

Till den andra frågan är indelningen:

Organisering av musikaktivitet

Yrkesrollsfrågan i arbete med musik

Ett avsnitt ägnas övriga uttalanden, det vill säga uttalanden som skiljer sig från andra generaliseringar.

Avslutningsvis gör jag en sammanfattning av resultaten i slutet av kapitlet.

5.1. Fyra perspektiv på tankar om arbete med musik

Jag har i resultatdelen valt att dela in intervjuobjektens tankar om musik i fyra perspektiv. Enligt Svenska Akademiens Ordlista (SAOL) betyder perspektiv: avbildning med djupverkan; sätt att se sig på avstånd; utsikt, överblick eller översikt. Detta är den lingvistiska förståelsen av begreppet. Som ett teoretiskt vetenskapsbegrepp uppträder perspektiv inom en mängd olika vetenskaper som ett förklarande redskap. I diskussionen om faktas teoriladdning är perspektiv ett centralt begrepp. Faktas teoriladdning bygger på tanken att alla fakta, alla enskilda sinnesdata är teoriladdade, det vill säga att vi tolkar dessa fakta eller data inom en viss referensram. Dessutom lägger vi in ett perspektiv i det vi ser (Alvesson & Sköldberg 2010). Kan det vara så att med ett perspektiviskt synsätt kan man också få syn på djupstrukturer i förhållande till frågeställningarna?

Själv använder jag perspektiv som en tolkningsnyckel att söka förstå intervjuobjektens livsvärld. Med perspektiv menar jag intervjuobjektens samlade kognitiva associationer vilket innebär bland annat deras reflektioner, föreställningar, idéer, åsikter så som jag har tolkat dem. Även upplevelser och känslor är något som kom till uttryck i intervjuerna och bildar bakgrund för analysresultaten.

Mitt intryck av intervjuerna som helhet var att själva tillfället att få sitta ned och beskriva sina tankar om och den praktiska utformningen av musikaktiviteten gav intervjuobjekten möjlighet att verbalisera sina tankar i perspektivform, det vill säga betrakta sig själva och sina tankar och sitt handlande på distans tillsammans med en intresserad och initierad lyssnare.

5.1.1. Omvärldsperspektiv

Med omvärldsperspektivet beskrivs musikaktiviteten i anekdotform som ett observerbart fenomen. Beträktnarna, i det här fallet intervjuobjekten, beskriver musiken som en aktivitet på samma nivå som t.ex. en hantverksaktivitet.

Grundläggande faktorer som styr detta perspektiv är yttre krav som LSS-lagen, ekonomi, arbetstagarens och anhörigas efterfrågan, egna resurser, föreställningar om musik och kunskap eller avsaknad av kunskap om musik. Det finns ett distanserat element i beskrivningen, det vill säga att det är något som betraktas på håll och det är inte direkt självupplevt. Detta kan bero på faktorer som vilken roll betraktaren har, det vill säga administrativ roll, och dennes personliga relation till musik. I detta perspektiv betraktas musiken som en kulturyttring som skall erbjudas den enskilda arbetstagaren eller som grupp.

Musiken beskrivs i huvudsak som något *tekniskt/instrumentellt*. Med detta menar jag att jag tolkar dessa utsagor som att musik är en aktivitet som utförs i tillrättalagda, givna situationer där musiken i sig betraktas, så som det framkommer av materialet, som något tekniskt/instrumentellt. Det kan till exempel uttryckas som att man ser ett träningsmoment i musiken. Intervjuobjekt **T** säger:

Och Luciatågen, det är ju inte bara uppträdande, men även en lång träning innan för oss. Det är en bra aktivitet för oss. Därför tror jag att utöka musik och drama blir en riktig bra verksamhet för oss på sikt.

Här betonas även musik som viktig markör vid traditioner och högtider och att dessa tillfällen innebär ett träningsmoment. Med träning förstås här, som jag tolkar det, repeterande som inläring av sånger och förberedelse inför ett framträdande.

Det betonas vid flera tillfällen att musiken har en effekt av social träning, som vårdare **A** säger:

Man tränar liksom det sociala när man dansar och spelar musik. Tanken är att det skall se ut som det gör ute i samhälle.

Det görs en distinktion mellan träning och social träning. Med träning förstår jag det som inläring av en färdighet (vokalt eller motoriskt). Med soci-

al träning finns ett inslag av pedagogiskt tillrättaläggande, det vill säga att arbetstagaren skall träna sin sociala funktion i relation till andra.

Ett annat element som återkommer är behovet av *struktur* och olika *metoder*. Det verkar som om den administrativa personalen ser att musik som aktivitet medför en struktur och en metod som anses ha positiv effekt på arbetstagaren. Som jag förstår används begreppet metod här synonymt med musik som aktivitet. Intervjuobjekt **T** säger:

Vi är en kommunal verksamhet och kan hjälpa personer till större självständighet genom olika metoder.

Här tolkar jag det som att han anser att musik som den används i hans verksamhet är en metod att komma till ökad självständighet. Detta synsätt har han gemensamt med flera av sina chefskollegor.

När det gäller begreppet struktur används det också i förbindelse med musik för att beskriva en aktivitet jämförd med andra aktiviteter som har en strukturerande effekt på verksamheten för arbetstagarna. Det betonas flera gånger vid alla intervjuerna om hur viktig en tydlig struktur är för denna persongrupp.

Med intervjuobjektens egna ord betraktas och formuleras användningen av musik under detta perspektiv som:

Tekniskt/instrumentellt; träningsmoment, markör vid traditioner och högtider; social träning; strukturskapande; metod.

Alla dessa begrepp är lösryckta ur sitt sammanhang, vilket i sig kan vara problematiskt, men det är ett metodiskt sätt att samla ihop enskildheter för att ha möjlighet att göra en generalisering, vilket är den tolkande slutsats jag har dragit.

Musikaktivitetens effekt och konkretisering i verksamheten uttrycks även i termer av stämningshöjare, meningsskapande och minnesförstärkande. Intervjuobjekt **F** uttrycker sig såhär:

Musiken kan ha en allmän stämningsfunktion i bakgrunden. Det finns nog en allmän uppfattning om musik som något som är till för nöjet, en underhållningsaspekt.

Intervjuobjekt **T** beskriver hur en musikstund kan se ut i hans ögon:

Man sjunger och spelar tillsammans. Det är ”klappoklang” och de kända barnvisorna.

Intervjuobjekt F säger:

Vi jobbar på att normalisera verksamheten, sudda ut gränserna och likställa så mycket som möjligt. Att komma ifrån ”dagis för vuxna”. Musiken fyller en stor del av vardagen på Daglig Verksamhet. Det spelas olika sorters musik och det är ett ständigt sorl.

Här är min tolkning av dessa utsagor:

i: musik som nöjes-och underhållningsfaktor betraktas som allmänt stämningshöjande.

ii: musikaktiviteten associeras med dagisverksamhet.

iii: musik som en sorlande, icke-medveten bakgrund i verksamheten.

Alla cheferna kände dock till att musikerapeuter arbetar med musik på ett helt annat sätt. Tre av fyra enhetschefer ansåg att en musikerapeut skulle kunna tillföra verksamheten något positivt, men att verksamhetens uppdrag och ekonomiska ramar sätter hinder för att upprätta sådana tjänster. I detta ligger en motsägelse. Å ena sidan beskrivs musikverksamheten som något som inte riktigt tas på allvar (min tolkning) och å andra sidan finns en insikt om att musiken har en annan och djupare potential.

Centralt inom detta perspektiv är efterfrågan och ekonomi. Enligt lagstiftningen skall arbetstagarna erbjudas individuellt anpassade aktiviteter som är mer eller mindre arbetsinriktade beroende på grad av funktionsnedsättning. I fokus står den enskildas behov och att kunna stödja och utveckla de föråmågor som finns. Samtliga intervjuobjekt på chefsnivå betonar att det är efterfrågan från arbetstagaren, anhöriga eller myndighetspersoner som är avgörande för vilket utrymme musiken skall ha i verksamheten. Med andra ord är det många som skall tycka till om musiken. Några visar på sambandet med musikundervisningen i Särskolan som väcker efterfrågan och skapar ett ökande behov av och med musik i Daglig Verksamhet. Intervjuobjekt F säger:

Det sker en uppföljning av inblandad personal om bedömningen av om musikaktiviteten fungerar bra eller mindre bra. Det finns olika parter att diskutera musikaktiviteten med som arbetstagare, anhöriga, musikpedagog/handläggare, personal, uppdragsgivare/beslutsfattare.

Musik som aktivitet vägs mot andra aktiviteter i en helhetsbedömning om ekonomiska resurser.

Hon fortsätter resonemangen:

Det här med en musikpedagog är lite mer av en guldkant på tillvaron. Det är kanske något man tar sig råd till och att det kanske blir något godtyckligt med

tanke på anställningsform o.a. och att detta är beroende på budget och verksamhetschef. Vad väljer man att lägga pengarna på?

Jag tolkar dessa utsagor som att cheferna har en vag eller oklar kunskap när det gäller vad musik kan göra om den används professionellt och baseras på annat än allmänt tankegods och erfarenhet. Hos två av fyra chefer uttalades dock en längtan och en önskan att kunna utveckla musiken i verksamheten och allra helst att ha tillgång till en musikterapeut. Detta grundades på att de själva tidigare hade stiftat bekantskap med musikterapeuter och upplevt positiva följder av denna verksamhet, och av att de själva hade en förväntan på musik som ett starkt verktyg att nå relevanta mål med denna målgrupp. Målinriktning är något som kommer att behandlas i diskussionsdelen. Intervjuobjekt A får illustrera detta:

Det primära är inte att de ska ha samma tillgång till kulturutbud som alla andra, utan jag tänker att det är en så grundläggande kunskap som vi alla har att musik är så otroligt smittande och lättillgängligt och för de här personerna som inte kan ta till sig så mycket själva, så kan de ta till sig musik.

Jag konstaterar kort sammanfattningsvis att hur man tänker om musik har en oändlig variationsrikedom beroende på en oändlig rad faktorer.

5.1.2. Deltagande perspektiv

Personer med ett deltagande empatiskt förhållningssätt och som även hantlade vissa pedagogiska inslag var det som framkom under detta perspektiv. Med empatisk menar jag här användningen av ordet såsom det används i dagligt tal, det vill säga förmåga till inlevelse i andra människors känslor (SAOL).

Intervjuobjekten hade med ett undantag anställning som vårdare. Undantaget var en person anställd som musikhandledare/pedagog genom ett studieförbund.

Jag fick uppleva möten med människor som gärna och entusiastisk besvarade mina frågor och jag fick genom dessa möten inblick i deras tankar och en stark känsla av att vi delade ett gemensamt intresse. Jag blev överväldigad av deras iver att berätta. Min känsla var att det fanns ett uppdämt behov av att få berätta om musik i verksamheten, att detta arbetsmoment blev taget på allvar.

Musikarbetet beskrevs i termer av process och utveckling. Här framträdde ett deltagande engagemang i beskrivningens ordval. När jag i min tolkning skall återge vad jag fick syn på under denna rubrik, så är det beskrivningar av: ett praktiskt sökande arbetssätt som bygger på beprövad erfarenhet i förhållande till aktuell persongrupp och även till musikpraktiserande med denna grupp, en stor portion musikglädje, empatisk inlevelse i den andre, observationsförmåga, en strävan och längtan efter olika former av kommunikation, och en hängivenhet för arbetet med denna grupp. Jag hänvisar till diskussionsdelen för en teoretisk ”översättning” av vad jag hittade under detta perspektiv.

Nedan följer ytterligare en rad uttryck för psykologiska processer eller psykologiska effekter (mina tolkningsbegrepp) som musiken kan ge såsom jag har hämtat dem från intervjuobjekten:

En sorts bearbetning av vardagen; musiken ger ökad självkänsla; uppväckande; förmedling av känslor; uppmärksamhet; normaliseringsprocess; svårt att inte smittas av musiken; igenkänning; uppmuntrande; lugnande; stolthet; sången öppnar upp språket på något sätt; sinnesstimulans; identitetsskapande.

Återkommande hos alla intervjuobjekt under detta perspektivtänk var betoningen på *kommunikation*. Jag tolkar här intervjuobjektens egna beskrivningar in i kommunikationsbegreppet:

Samspel; relationsskapande; delar erfarenhet med varandra; mötas på lika villkor; musiken ger en möjlighet att skapa möten på arbetstagarens villkor; då kan man tala om en högkvalitativ stund.

Det finns även pedagogiska inslag som jag har valt att samla under detta perspektiv. Det pedagogiska inslaget kommer som en produkt av den beprövade erfarenheten och inte som en produkt ur en teoribaserad pedagogik.

Intervjuobjektens egna formuleringar kan se ut såhär:

Turtagning; lek; det är viktigt att fånga upp initiativ från arbetstagaren och använda det i musiken; rörelse och musik hör ihop; musiken förstärker en rörelse eller ett läte; det måste finnas ett musikaliskt värde både för mig och för den jag sjunger med; att lyfta fram den enskilda personen och enskilda förmågor genom musiken; musikaktiviteten individanpassas.

I de pedagogiska tankarna delger intervjuobjekten sina praktiska tekniker för att åstadkomma kommunikation, i detta sammanhang den musikaliska kommunikationen:

Fånga upp initiativ; rörelse och musik hör ihop; förstärker; musikaliskt värde; musikaktiviteten individanpassas.

Ett delmoment under detta perspektiv är vilka *egenskaper* hos vårdaren som anses betydelsefull och då är det tålmod, intuition och uppmärksamhet som betonas.

5.1.3. Perspektiv på kunskapsinhämtning

Som en röd tråd genom alla intervjuer går uttalanden om kunskapsinhämtning. Kunskapen om användning av musik har sin bas i beprövad erfarenhet. Det är omsorgspersonalens intima arbete med arbetstagaren som är grunden för hur musikaktiviteten kommer till och utformas.

Musikanvändandet är i denna undersökning helt baserat på erfarenhet och praxis, till skillnad mot kunskapsbaserad teori. Till helhetsbilden hör att ingen av intervjuobjekten hade någon formell musikutbildning. Det finns en uppenbar saknad på teoritänkande kring musikanvändning.

Som intervjuare kunde jag uppfatta ett uttalat, men också ett outtalat behov av ett kompetenshöjande inom musikanvändningen.

Mönstret att låta intervjuobjektens utsagor komma till tals och sedan kommentera dessa upprepas i det följande. Musikhandledare **S** från ett studieförbund säger:

Det handlar mycket om att läsa av personerna och det har jag lärt mig genom många års erfarenhet. Det är något man måste pröva i praktiken.

Man måste använda mycket intuition och känna in olika personer som kanske inte ens talar, som kanske fäktar eller gråter eller hittar på andra saker.

Jag grundar mina antaganden på personalens och mina reflektioner och observationer.

Jag har även lärt mig mycket av personalen på Daglig Verksamhet som har stor erfarenhet och kunskap.

Här har jag valt ut meningar ur ett längre textsammanhang. Det betonas att förmågan att ”läsa” personerna är en uppövad kunskap genom år av egen erfarenhet, reflektioner och observationer och överförd kunskap genom annan personal. Man skulle positivt kunna uttrycka det så att det är en ackumulerad beprövad erfarenhet som byggs upp inom en personalgrupp över tid. Detta skulle också kunna tolkas som en stor kunskapspotential och en resurs att studera närmare i ett annat sammanhang.

Detta framgår även i följande citat:

Det finns en stor kunskap inom personalgruppen som umgås med arbetstagarer dagligen i att kunna tyda deras behov och önskningsar.

Eller:

Som personal söker man sig fram; vi samlar på oss erfarenhet; personalen lär sig under resans gång.

Ett litet annorlunda sätt att använda begreppet kunskap bjuder enhetschefen **B** på:

Det är en så grundläggande kunskap som vi alla har att musik är så otroligt smittande och lättillgänglig.

Förutom den dokumenterade, beprövade erfarenheten som jag har lyft fram ur materialet, är utsagor om avsaknad av och önskan om mer kunskap om musikens påverkan något som jag i det följande vill lyfta fram.

Framförallt är det den omsorgspersonalen som har ansvarat för musikaktiviteterna som har yttrat tankar och reflektioner kring den egna kompetensen. Följande citat får illustrera detta:

Ju mer kompetens man har och ju mer erfarenhet ju mer kan man utveckla användningen av musik.

Intervjuobjekt L är anställd som pedagog då han har en lärarutbildning i botten. Han har utvecklat sitt musikintresse på bland annat Folkhögskola med musikinriktning. Hans synpunkter är intressanta i sammanhanget då han kastar en kritisk blick på verksamheten upplevd från insidan:

Det är ett synsätt på musiken som behöver förändras inom Daglig Verksamhet. Att man ser hur det fungerar och att det inte bara blir det här att det är lite dans och sång och spel, utan att det är så mycket mer, vilken påverkan det har på dem. Man ser ju behoven och man ser ju att det händer någonting och då är det ju viktigt att veta vad det är som händer, vad det är som påverkar. Ibland kan jag känna att det inte är så lätt när man har haft sin musik och sedan går därifrån. Det skulle vara bra att ha tid att titta på varje person och tänka på vad som har hänt.

Det är ju sådant som man vill bli bättre på att följa upp. Det är viktigt att avsätta tid till dokumentation och uppföljning. Vi pratade om att det skulle vara jättespännande att ha en föreläsning om musikterapi.

Det är viktigt att sätta upp små mål och vara nöjd med små framsteg eller inga synliga framsteg alls. Men vi behöver mycket mera tid. Vi skulle behöva sitta ned och diskutera idéer och dokumentera. Jag tror ju fortfarande att viktiga saker är att man tar fram sådana saker som musikterapi och kurser som upplyser.

Musikhandledaren S ger också en intressant inblick i hur det kan se ut med de medel och resurser som står till buds:

Det finns grupper där det inte händer så mycket, att det till synes inte sker någon utveckling. Så kan det också se ut. Det finns grupper där de bara önskar låtar och sedan sjunger dem. Det blir inte så mycket mer.

Det jag kan utläsa/tolka av dessa utsagor är att det finns en musikanvändning som är mer eller mindre omedveten och oreflekterad och det finns personal som i denna omedvetna tradition söker något mer, vill något mer därför att de har upplevt och tagit del av erfarenheter genom arbete med musik. Även detta återkommer jag till under diskussionsdelen.

5.1.4. Tidsperspektivet

Tidsperspektivet är ständigt närvarande genom alla intervjusituationerna när det gäller arbete med personer med intellektuell funktionsnedsättning. Alla processer, all utveckling, kontaktskapande, tillitsbyggande tar mycket lång tid. Denna persongrupp är tidskrävande och som i ett produktionsanpassad och effektivt samhälle inte är särskilt lönsamma, inte lönsamma alls, snarare kostnadskrävande. Detta med tidsperspektivet är helt väsentligt att förhålla sig till när man skall erbjuda olika aktiviteter. Det att processerna tar lång tid är något som understryks av alla intervjuobjekt. Det tar tid att etablera kontakt, trygghet, gruppkänsla. Det handlar om år, inte månader.

Illustrerande exempel ur intervjutexten:

Vi har arbetat här i många år och känner arbetstagarna och vice versa.

Det är viktigt med kontinuitet. Det har tagit mig tid att hitta fungerande arbetssätt.

Det tar lång tid att lära känna en annan person som inte har vanligt språk och det krävs tålmod att upptäcka de små signalerna, tecken som visar på kommunikation.

Som framgår är tidsperspektivet centralt i intervjuobjektens medvetande i möte med musik tillsammans med aktuell persongrupp.

5.2. Organisering av musikaktiviteten

Gemensamt för alla arbetstagare som kommer till en ny Daglig Verksamhet är att det upprättas en genomförandeplan som bygger på individuella behov, förmågor, och intressen. Denna genomförandeplan ligger sedan till en grund för upprättandet av ett individuellt schema där musik kan ingå som en av flera aktiviteter. Ofta får arbetstagaren inledningsvis prova på ett antal olika aktiviteter som sedan utvärderas av personal som är ansvarig för den aktuella arbetstagaren.

Flera av intervjuobjekten med administrativa uppdrag har naturligt nog framhållit att Daglig Verksamhet har som mål att vara arbetsinriktad och i bästa fall slussa arbetstagaren ut med viss hjälp i normalt lönearbete. För den grupp som min undersökning lägger fokus på, ligger inte det inom realistiskt räckhåll. För denna persongrupp gäller att den Dagliga Verksamheten erbjuder andra icke-arbetsrelaterade aktiviteter som har annat syfte som t.ex. sinnesstimulering och social träning. Det betonas att sysselsättningen skall vara meningsfull för arbetstagaren. Meningsfullt är ett begrepp som här tolkas som att aktiviteten måste ha ett mål, ett syfte som skall uppnås. Detta mål definieras av personalen på grundval av uppdraget för Daglig Verksamhet som inte inbegriper att bota eller behandla.

Rent praktiskt är musikaktiviteterna organiserade på följande sätt med citat hämtat ur intervjumaterialet:

Musikgrupper om 4-7 personer ibland med ledsagare, ibland utan, det varierar utifrån gruppens behov och på vilket ställe man är.

På flera ställen finns det finns möjlighet att bilda små band med arbetstagaren som övar och spelar för varandra och andra.

Olika former för dans och rörelse till musik är ofta förekommande som rullstolsdans, liggande dans, afrikansk dans etc.

5.2.1. Yrkesroll och utbildning i arbete med musik

Ingen av intervjuobjekten hade någon formell musikutbildning. En hade en pedagoganställning då han hade en lärarutbildning i sin bakgrund. En annan var anställd som musikhandledare genom Vuxenskolan. Några intervjuobjekt som själva hade ansvar för musikgrupperna, hade en lång erfarenhet av eget musikutövande på olika sett, och var i stort sätt självlärda. Deras drivkraft var ett brinnande intresse och stort engagemang för musik i möte med denna persongrupp. Några uttryckte en osäkerhet på sin egen kompetens, men använde sig ändå av sitt musikkunnande i grupper. Några uttryckte en längtan efter mer utbildning det vill säga mer teoretisk kunskap om musikens påverkan.

Genom alla intervjuer gick det som en skugga av musikerterapeuter det vill säga att det fanns ett intryck av musikerterapeutisk profession. Antingen hade det funnits musikerterapeut i verksamheten tidigare, eller så kände man till att det fanns på något annat ställe, eller så uttrycktes ett intresse av att få tillgång till den kompetensen, eller en skepsis mot att öppna för musikerterapeutiska metoder.

Av min studie framgår två olika ”personalgrupper” (intervjuobjektens egna benämningar) som huvudaktörer i den musikaliska verksamheten inom Daglig Verksamhet.

Den ena ”personalgruppen” är personal anställd i verksamheten med ett allmänt musikintresse, och som kan spela något instrument och/eller sjunga. I dessa fall sätts det av tid i den anställdes schema för att leda musikgrupper.

Den andra ”personalgruppen” är externa tillgångar som att frilansande musiker arvoderas per uppdrag som t.ex. att komma och spela något instrument och sjunga vid speciella tillfällen och/eller att den Dagliga Verksamheten anställer musikhandledare/musikpedagog genom något studieförbund. Vuxenskolan verkar nu vara den största aktören i Stockholms stad.

Innehållet i musikaktiviteten varierar stort utifrån vad den anställda har för kunskap om musik i möte med personer med intellektuell funktionsnedsättning och egen musikalisk förmåga.

Det framgick av intervjumaterialet att det naturligtvis kan förekomma att personal på Daglig Verksamhet har musikutbildning, men de har inte en anställning utifrån den kompetensen. Jag har inte upptäckt någon som är anställd som musikpedagog/handledare/musiker/musikerterapeut i någon av de verksamheterna jag har kommit i kontakt med genom intervjuer eller via

nätet. Då undantar jag de verksamheter som har en tydlig musikprofil, vilka faller utanför denna undersökning.

Några urval ur intervjumaterialet får illustrera ovanstående text:

På 1980–90-talet hade man olika projekt och anställda musikterapeuter, men nu handlar ju allt bara om pengar.

Det behövs personal som kommer utifrån för att ha musikstunder.

Jag kommer dit en gång i veckan med fräscha öron och ögon och är inte uttröttad på deras beteende.

Vi har anställd en musik och dramahandledare på halvtid som har viss dramautbildning, med musikintresse fast ingen formell utbildning.

Det är lite otydligt i uppdraget med tanke på vad som gäller för terapeutiska yrken i Daglig Verksamhet.

Vi är väldigt nära samarbete med behandlande metoder, men i tider som dessa när ekonomin är så tuff, så måste man hela tiden fokusera på vad är mitt uppdrag.

Musik är en bra aktivitet för oss, därför tror jag att det här med att utöka musik och drama blir en riktig bra verksamhet för oss på sikt.

Externa musikhandledare som dels kommer från Vuxenskolan och dels är frilansande, samt många i personalgruppen som är jätteduktiga på att spela och sjunga.

Musiken är schemalagd och finns i olika konstellationer.

Man skulle säkert kunna utveckla den kompetensen vi redan har här, sätta mål och jobba individuellt under en period.

Vi har också en kille som kommer hit ibland vid särskilda tillfällen. Han är vårdare och håller på med musik.

5.3. Övriga iakttagelser

I tidigare avsnitt har jag sökt efter likheter som kan utgöra ett mönster. I detta avsnitt låter jag intervjumaterialets övriga uttalanden komma till synes.

Vi har ju arbetstagare som inte klarar av musik, där musik har en negativ inverkan. Antingen så blir de stressade, får ökade stresspåslag i beteende, att dem självmant lämnar rummet, höjer rösten och blir allmänt stressade. Man kan se på dem att de blir oroliga, inte kan sitta still, eller börjar slå sig själv.

Jag tänkte på det med högtider. Vi har ju en festkommitté som arbetstagarna sköter och olika högtider är ju starkt förknippad även med viss musik. Då är det vissa deltagare som vi vet sedan tidigare att de blir stressade i de här situationerna och vad ska vi då erbjuda de personerna som inte klarar av musiken? Det blir ju gärna lite högre volym på musiken och det blir lite feststämning som kan bli för mycket stimulans för vissa personer.

Det är det ju så att det inte är bara musiken i sig utan det är att man samlas i en större grupp, man har musik på lite högre ljudnivå, alla pratar lite högre och en lite exalterad stämning och allt det där sammantaget blir för mycket för dessa personer. Och sedan har vi några personer som reser sig och går direkt om någon börjar sjunga. Det spelar inte någon roll vem det är som

sjunger, bara att man sjunger. Så det finns ju renodlat negativ inställning till musik också. Dom kan heller inte hantera alla intrycken.

Här finns några uttalanden som berättar om intervjuobjektens observation av musikens negativa effekt. Det är så det uttalas i orden: Inte klara av musik, musik har en negativ inverkan, renodlat negativ inställning till musik.

Det är med musik som med så mycket annat i livet som vi har tillgång till, att den kan användas och upplevas på olika nivåer och i olika sammanhang och att även musik kan missbrukas eller missriktas.

Som jag tolkar dessa citat, så beskriver intervjuobjekten en insikt om att musiken under vissa omständigheter kan utlösa stressliknande tillstånd. Detta är situationer där musiken är en yttre faktor som den enskilde individen blir utsatt för utan att ha möjlighet att påverka situationen.

Min reflektion kring dessa citat om negativ inställning till musik är snarare att reaktionen kanske beror på helt andra faktorer än musiken i sig.

5.4. Sammanfattning av metod och analysresultat

Inledningsvis till detta kapitel skrev jag att jag under resultatdelen sökte svar på mina uppsatsfrågor. Detta har jag eftersträvat genom att redovisa metodval, tillvägagångssätt, hur urvalet av intervjuobjekten gjordes, hur intervjuerna utfördes, vilken metod som låg till grund för analysen, kontrollfunktioner och själva analysresultatet.

Genom vilka tankar och reflektioner motiveras musikverksamheten?

Jag menar att undersökningen har gett svar på denna fråga genom indelningen i fyra perspektiv: omvärld, deltagande, kunskap och tidsperspektiv. Dessa fyra betraktelsesätt är sammantaget det kognitiva innehållet i svaret på denna fråga och är min tolkning och analys av intervjumaterialet.

På vilken grund eller teoretisk ram vilar det praktiska musikärbetet?

Svaret på denna fråga framkom under rubriken: Perspektiv på kunskap. Analysresultatet har visat på en rik tradition av beprövad kunskap och en saknad av teoribaserad kunskap i användningen av musik. Undersökningen har även visat att det finns ett visst behov bland personalen efter annan och mer teoribaserad kunskap om användning av musik i arbete med personer med intellektuell funktionsnedsättning.

Hur beskriver personalen musikverksamheten?

Denna fråga är besvarad genom intervjuobjektens beskrivningar av musikverksamheten dels ur administrativ synvinkel dels från omsorgspersonalens beskrivning av musikverksamheten.

Hur musikaktiviteten organiseras och utförs i praktiken är en följd av svaren i den första frågan och jag har försökt att visa på det i analysresultatet och lyft frågan vidare in i diskussionskapitlet.

6. Diskussion

Kapitlet omfattar två huvuddelar: en metoddiskussion och en innehållsdis-
kussion.

Metoddelen har tre underrubriker: val av teoretiskt perspektiv, val av forsk-
ningsintervju som metodiskt verktyg och validering.

6.1. Metoddiskussion

6.1.1. Val av teoretiskt perspektiv

Den subjektiva prägeln på analys och resultat är en naturlig följd av herme-
neutik som teoretiskt perspektiv. Uppsatsens syfte var att undersöka en del
av en avgränsad och definierad verksamhet.

Valet av teoretiskt perspektiv gjordes på en praktisk grund. Det hermeneu-
tiska perspektivet kom som en följd av uppsatsens frågeställning. Jag ville
undersöka hur personal som använder musik i arbetet med personer med
intellektuell funktionsnedsättning tänker, upplever och beskriver detta ar-
bete. Dessutom var hermeneutiken den vetenskapsteori jag sedan tidigare
hade viss kännedom om och som jag personligen fann stämna överens med
uppsatsens syfte.

Med ett hermeneutiskt perspektiv är det tolkningen som är sättet att skapa
kunskap om den undersökta verkligheten. Den kvalitativa forskningsinter-
vjun är denna uppsats verktyg att få fram kunskap. I en intervjustudie är det
ordens mening som är föremål för tolkning:

Det är en av hermeneutikens viktigaste uppgifter att rekonstruera den kon-
text, av vilken det tolkade spåret är en del av.

(Ödman, 2010, s.80)

Det betyder att det är nödvändigt att ha god kännedom till sammanhanget
för att kunna göra en trovärdig eller giltig tolkning, det som med en veten-
skaplig term kallas för validering.

Vad jag har förstått av teoretiska forskningsansatser, så utgår man i sitt ar-
bete från en huvudinriktning, som i mitt fall är hermeneutiken, men hämtar
inspiration och tankar från andra teorier om detta kan tillföra och belysa
något för uppsatsarbetet.

En annan tänkbar teoretisk ram skulle kunna vara fenomenologi. Fenomeno-
logiskt inflytande har dock tillkommit genom att jag refererar till exempel
Buber. Med en fenomenologisk ansats skulle fokus i första hand vara riktat
mot att kartlägga personalens upplevelse av att arbeta med musik med per-
soner med intellektuell funktionsnedsättning. Uppsatsens huvudsyfte har
varit att söka förstå personalens tankar om musikanvändning, men upplevel-
sen har också fått komma till uttryck och begrepp som livsvärld, vilket är ett
centralt begrepp inom fenomenologin, har använts i tolkningen av intervju-

objektens berättelser. Detta kan förstås antingen som att författaren är otydlig i förhållande till forskningsansatsen eller så kan det tolkas som att författaren väljer att vandra mellan olika ansatser där författaren tycker det är lämpligt.

6.1.2. Val av forskningsintervju som metodiskt verktyg

Valet av forskningsintervju är även det ett val sprunget ur den praktiska verkligheten, vilket i detta sammanhang gäller frågan om vad som var realistiskt att genomföra utifrån mina egna förutsättningar för att kunna uppnå ett forskningsresultat.

En annan tänkbar metod att skapa kunskap skulle tänkas vara fallstudiebase-rad forskning med deltagande observation som huvudinsamling av data. Denna metod hade jag inledningsvis i tankarna, men den föll bort i första hand av praktiska skäl. Det skulle vara svårt att organisera rent konkret. Ett mer genomtänkt argument mot fallstudie, var att det inte skulle vara ett lämpligt verktyg att få fram kunskap om personalens tankar, vilket var uppsatsens huvudsyfte. Enligt Gummesson (2010), så används fallstudiebaserad forskning:

Särskilt när kunskap om ett område helt eller delvis saknas och när det rör sig om komplexa fenomen.

(a.a., s.116.)

Min totala bedömning var att forskningsintervjun var den mest lämpliga metoden för uppsatsens syfte. Den halvstrukturerade livsvärldsintervjun som jag använde mig av är delvis inspirerad av fenomenologin, så återigen finns korsbefruktningar av olika forskningsansatser.

Ett problem med forskningsintervjun är att den ligger så nära vardagens samtal, så fallgroparna är att studien bara reproducerar allmänna åsikter, normer och fördomar och inte tillför något väsentligt nytt. I bästa fall är forskningsintervjun ett intersubjektivt samtal där båda parter konstruerar kunskap tillsammans. För att förhindra forskarens subjektiva närvaro i text-behandlingen och för att skapa balans mellan den subjektiva tolkningsfriheten och den vetenskapliga kontrollen, finns det kontrollerande moment att tillgå vilket jag vill vidareutveckla mer under följande rubrik.

6.1.3. Validering

Validitet inom humaniora och samhällsvetenskapen handlar om huruvida en metod undersöker det den påstår sig undersöka (Kvale & Brinkmann, 2012). Validering är en kontrollfunktion som bör vara närvarande i medvetandet under hela arbetsprocessen vad gäller granskning. Både skrivprocessen och i synnerhet forskningsintervjun som metod är i sig omfattande ämnesområden som bygger på kunskap, hantverksskicklighet (erfarenhet), eget tolkande omdöme och eget logiskt tänkande.

En angränsande fråga i detta sammanhang är objektivitetskravet. Är det möjligt att kunskap producerad genom intervjuer kan vara objektiv? Finns det en entydig förståelse av vad objektivitet är?

En svaghet i min undersökning kan röra frågor kring objektivitetskravet. Den halvstrukturerade intervjuformen öppnade för en mer samtalsbetonad intervjuform, där jag själv gick in och sammanfattade och gjorde situationstolkningar av vissa intervjuobjektens uttalanden. Frågan är hur mycket detta i sin tur påverkade intervjuobjekten och därmed analysresultaten? Kunde jag dölja mina egna förutfattade meningar och åsikter? Det finns belägg hos teoretiker som Gadamer och Habermas (Gustavsson red. 2010) som betonar att den intersubjektiva dialogen kan vara en grund som i ett nästa steg bör behandlas med giltighetsanspråk.

En annan effekt av den halvstrukturerade intervjuformen var att den gav intervjuobjekten möjlighet att berätta om sin verksamhet i stort. Mycket av den informationen i intervjumaterialet valde jag bort, då jag var tvungen att göra avgränsningar och förtydliganden med tanke på uppsatsens problemformulering.

Det är möjligt att jag hade fått andra svar med en tydligare struktur och mer styrda frågeställningar. Å den andra sidan antar jag att den halvstrukturerade samtalsformen som utvecklades skapade en känsla av att dela ett gemensamt intresseområde och att detta i sin tur gav värdefull och ”öppenhjärtig” information som kanske hade varit svårare att nå genom en mer objektiv och styrande intervjuare.

6.2. Innehållsdiskussion

Den här studien har undersökt hur omsorgspersonal och administrativ personal tänker om och reflekterat kring musik som en handling/aktivitet i mötet med personer med intellektuell funktionsnedsättning i en given ram och beskrivning av själva musikaktiviteten och organiseringen av denna.

I analysresultatet kom jag fram till fyra olika perspektiv som blev ett framträdande mönster eller spår.

I det följande har jag valt att belysa och reflektera kring tre av perspektiven i ljuset av det teoretiska ramverket som är beskrivet i teorikapitlet. Ytterligare vill jag lyfta fram diskussion kring begrepp som värdegrund och livskvalitet, begrepp som under arbetsprocessen har blivit tongivande för mitt eget sätt att relatera till uppsatsens frågeställningar.

6.2.1 Omvärldsperspektiv

Omvärldsperspektivet är ett yttre betraktande där individen avidentifieras och objektifieras. Musikaktiviteten ses som ett verktyg i första hand för att nå ett mål som att lära sig sjunga, att lära sig spela på någon oidentifierbar nivå, att utveckla någon motorisk förmåga, att lära sig socialt umgänge, att skapa struktur och ordning i tillvaron, att skapa god stämning och glädje (se analysresultat/omvärldsperspektiv).

Vilka djupstrukturer kan speglas i detta?

Det är ett sätt att betrakta den enskilde individen, inte i första hand som en självständig individ med helt unika förmågor, utan som del i en grupp. Fokus läggs på kvantifierbara mål eller om man vill, synbara eller mätbara resultat. Dessa resultat kan redovisas och användas för att utnyttjas som argument för att fortsätta med musikaktiviteten i verksamheten. Musikaktiviteten är bra därför att X lär sig trumma med vänsterhanden, D slutar skrika när hon har musikstund med andra och att M glädjetjuter när personalen tar fram gitarren.

Vi är alla präglade av den sociokulturella miljö vi är omgivna av och vi utmanas i möte med personer med intellektuell funktionsnedsättning i att bemöta den ”annorlunda” andra individen med bekräftelse, respekt och värdighet (Stensæth m.fl. 2010). Jag söker visa att detta perspektiv och vad det eventuellt speglar är ett resultat av vilka värderingar som speglas i samhälle i övrigt (med samhälle menar jag det dagsaktuella svenska samhället). Ulla Holck (i a.a.) skriver om den negativa effekten på barnet/den vuxna det kan ha att personalen överför orealistiska och socio-kommunikativa förväntningar.

Om jag skall återknyta till teoridelen och vilken människosyn som detta perspektiv speglar, så är det en positivistisk, icke-relationell människosyn som framträder. I den förståelsen skulle en beteende-terapeutisk modell som FMT kunna tänkas vara en lämplig modell för en terapeutisk tillnärmning.

Inledningsvis i kapitel 1 beskrev jag den långa och komplexa beslutsprocessen som varje enskild individ med intellektuell funktionsnedsättning måste genomgå för att få det stöd och den service som den har rättighet att få. Den processen är lång, resurskrävande och olika yrkesgrupper är involverade innan beslut fattas på grundval av de lagar och dokument som jag där redovisade.

Både i egenskap av yrkesområdet (vårdare/handledare/omsorgspedagog) och i ljuset av ämnesområdet (musikterapi) blir det tydligt att väven av lagar, dokument och beslutsfattare som ger ”förords-Olles” livsvärld och honom som individ, är helt utlämnad åt den kultur/det samhälle och den människosynstradition som råder under hans liv.

Ur detta resonemang kan jag se hur omvärldsperspektivet speglar en strävan efter att effektivisera och rationalisera verksamheten och leverera synliga, mätbara resultat inför politiskt ansvariga. Överfört på musikaktiviteten så är det just aktiviteten i sig och dess eventuella sidoeffekter som är målet, som ett av intervjuobjekten T uttryckte det:

Och Luciatågen, det är ju inte bara uppträdande, men även en lång träning innan för oss. Det är en bra aktivitet för oss. Därför tror jag att utöka musik och drama blir en riktig bra verksamhet för oss på sikt.

Det är arbetstagarens (som i realiteten är representerad av bland andra anhöriga, omsorgspersonal och myndighetspersoner) behov och efterfråga som

styr valet av att ha musikaktivitet eller inte. Som det framgår är det inte alls, eller på sin höjd ytligt hur man i detta perspektiv förhåller sig till innehållet i själva musikaktiviteten.

Ur ett musikterapeutiskt ämnesområdesperspektiv är detta problematiskt att förhålla sig till. Beskrivningen av musikaktivitet som det har framkommit i denna undersökning under denna rubrik (omvärldsperspektiv), ger ingen öppning för att kunna arbeta på en mer intersubjektiv relationsinriktad nivå, så som jag tolkar mitt material.

Det tycks som om individen är underordnad gruppen. Personer blir placerade i grupper efter vad som antas bli väl fungerande grupper. Kvalitetsbedömningen verkar vila på en, i mitt tycke, godtycklig grundsyn om att aktiviteten är bra om arbetstagaren verkar glad och nöjd. Det är ett sätt att göra en kvalitetsbedömning av musikaktivitet. I LSS-lagen står det att arbetstagaren ska ges möjlighet att utveckla god livskvalitet.

Med vilka kriterier skulle en bra aktivitet bedömas inom ämnesområdet musikterapi? I musikterapeutiskt arbete med denna målgrupp är ett dialogiskt perspektiv centralt, vilket är ett perspektiv som bygger på intersubjektivitet som fenomen. Intersubjektivitet kan finnas i olika lager i människan, några äldre än andra (anknytningsteorier, nyare utvecklingspsykologi) vilka i sin tur bildar utgångspunkt för meningsskapande processer genom hela livet.

Nästa steg skulle då vara att undersöka vilka metoder och tekniker som aktuell musikterapeutisk forskning rekommenderar som verktyg att skapa intersubjektiv kommunikation.

6.2.2. Deltagande perspektiv

Om jag skulle försöka att översätta det resultat som framkom under detta perspektiv i teoretiska termer, så är det att det här träder fram ett förhållningssätt som bygger på vilja till empati, vilja till att skapa kommunikation, vilja och önskan att förstå den andre. Detta kan jag tolka som en människosyn av en mer kontrasterande art än det som beskrivs i det förra avsnittet, det vill säga att den speglar en humanistisk grundsyn med det relationella fokuset i centrum.

Jag antar att det kan spåras en sådan grundsyn i botten, fast den är helt outtalad och inte framme i medvetande hos personalen såsom det har framkommit under intervjuerna. Följande ord är de som intervjuobjekten valde för att beskriva sina egna upplevelser av att använda musik som aktivitet:

Samspel; man delar erfarenhet med varandra; man möts på lika villkor; relationsskapande.

När jag läser intervjuobjektens ord och formuleringar om musikanvändning, så slås jag av att sammantaget är det ett ordval som vilken musikterapeut som helst skulle kunna använda sig av i beskrivningen av vad musik kan åstadkomma. Orden beskriver psykologiska processer där musiken är det

verktyg som har möjlighet att skapa kommunikation. Ett av intervjuobjekten säger:

Musiken skapar en bro mellan oss människor där inte språket är en förutsättning.

Vygotsky och Stern har båda poängterat att förutsättningen för att begripa tillvaron och sig själv som meningsfull är att människan (det lilla barnet) speglar sig i ljuset av andra människor/annan människa. Människans (barnets) väg till själv-och omvärldsuppfattning går via tillgänglighet till andra människors sinne.

Båda Bakhtin och Buber understryker medupplevelsen som meningsbärande. Bakhtin för in tankar om relation och etik, vilket är en betydande faktor att förhålla sig till i detta sammanhang (Stænsæth m.fl. 2010). I ljuset av dessa teoretiker vill jag reflektera ytterligare kring intervjuobjektens begrepp:

Samspel - det vill säga ett du och ett jag som spelar tillsammans.

Relationsskapande- en process som pågår för att skapa en dialog i den betydelsen att vi existerar och relaterar oss själva i förhållande till andra människor.

Man delar erfarenhet med varandra - att personalen upplever en ömsesidig här- och- nu -upplevelse genom musikaliska verktyg.

Ett sätt att mötas på lika villkor detta kan spegla en inställning som innebär ömsesidighet, empati, öppenhet och ett symmetriskt förhållningssätt. Med en problematisering av *lika villkor* ställer jag frågan med vilka mått mäts vad som kallas för likavärde? I resultatet av denna undersökning framkommer en rad beskrivningar av musikens effekt som har direkta kopplingar till musikerapeutisk och psykologisk terminologi och som helt grundar sig på intuition, observation och praktisk beprövad erfarenhet.

Ett av intervjuobjekten med chefsbefattning uttalar:

Musiken ger en möjlighet att skapa möten på arbetstagarens villkor. Då kan man tala om en högkvalitativstund.

Detta uttalande utmärker sig i sammanhanget genom att beskriva musik på arbetstagarens villkor som högkvalitativ. Ett kvalitetsbegrepp på omsorgen förs in och detta är intressant ur flera aspekter.

Det intressanta med den här studien, som jag ser det, är att den personal som arbetar med musik med personer med intellektuell funktionsnedsättning beskriver det de har observerat och upplevt med begrepp som är helt adekvata att använda inom en musikerapeutisk kontext. Det som utgör den stora skillnaden i betraktelsenivå är hur begreppen sätts i relation till ett systematiskt och teoretiskt sammanhang. Intervjuobjekten beskriver det som kan tolkas som psykologiska processer eller tillstånd med följande ord:

En sorts bearbetning av vardagen; identitetsskapande; musiken ger ökad självkänsla; normaliseringsprocess; förmedling av känslor.

Dessa beskrivningar knyter an till teorier om musikens potential att höja livskvaliteten i den meningen att livskvalitet innebär att uppleva sammanhang och mening (Antonovsky 2009) och ett ”att-vara-i-världen-med-en annan”. I Ruuds doktorsavhandling *Musikk som kommunikation och samhandling* (Ruud 1990) beskriver han musikterapiens effekt att ge människan nya handlingsmöjligheter. Ruud debatterar i sina senare böcker sammanhanget mellan kulturella faktorer och livskvalitet. Han gör en sammanfattning av musikens fyra moment som kan vara bidragande till höjd livskvalitet (Bonde 200).

De fyra momenten är:

Musik kan förstärka vitalitetskänslan och känslomedvetenheten.

Musik kan skapa en ram för utökad handlingsmöjlighet.

Musik kan stimulera upplevelsen av att tillhöra en gemenskap.

Musik kan skapa en förnimmelse av mening och sammanhang i livet.

Svaret på uppsatsfrågan om hur personalen tänker om musikanvändning i möte med personer med intellektuell funktionsnedsättning, är att det visar på reflektion kring varför man gör som man gör. Det verkar finnas någon sorts uttalad tradition i synen på hur man gör. I reflektionsnivån finns det, som undersökningen har belyst, många kopplingar, det vill säga ord och begrepp som används i musikterapeutiskt sammanhang, men som här hänger löst förankrat utan någon teoretisk inramning. Detta, menar jag, belyser en samhällsbrist i synen på hur man förhåller sig till personer med intellektuell funktionsnedsättning.

Turtagning. Ulla Holck (i Stensæth m.fl. 2010) har betonat betydelsen av att rikta fokus mot kryssmodala (olika sinnesmodaliteter) tecken som musikterapeuten kan förstärka och tydliggöra. Turtagning kan ske genom vokalljud, instrumentspel eller andra kroppsliga uttryck. Turtagning är en relevant musikterapeutisk teknik i arbete med personer med intellektuell funktionsnedsättning.

Följande vill jag lyfta fram några av de begrepp som intervjuobjekten själva ansåg som representativa för kommunikation och jämföra med musikterapeutiska tekniker eller metoder. Detta för att ytterligare belysa den lösryckta, men värdefulla kunskap som personalen har:

Det är viktigt att fånga upp initiativ från arbetstagaren och använda det i musiken; rörelse och musik hör ihop; musiken förstärker en rörelse eller ett läte.

Intervjuobjektens egna ord illustrerar deras lösryckta, men värdefulla kunskap: att fånga upp initiativ, eller förstärka en rörelse eller ett läte skulle kunna förstås som imitation, spegling eller intoning, vilka alla är väletablerade tekniker som med framgång används för denna målgrupp. I ljuset av uppsatsens ämnesområde tolkar jag resultaten på detta vis.

6.2.3. Perspektiv på kunskapsinhämtning

Det har tidigare berörts hur personalens yrkeskunnande i fråga om musikanvändning kan vara av bristfällig teoretisk karaktär, men att det finns en ”tyst” kunskap baserad på bland annat beprövad erfarenhet. Beprövad erfarenhet är med intervjuobjektens egna formuleringar baserad på:

Intuition; egna och kollegors observationer och reflektioner; lång erfarenhet och praktiskt arbete; överförd/delad kunskap.

Allt detta är mycket värdefull kunskap som används och omsätts dagligen av en hängiven och trogen skara personal som har ett drivande musikintresse och varierande musikalisk bakgrund. Självt blev jag som nyfiken intervjuare tagen av personalens entusiastiska engagemang.

Frågan är om det räcker med entusiastiskt engagemang med tanke på yrkesrollen, brukaren och en möjlig musikterapeutisk synvinkel? Ur en synvinkel att musik är en sysselsättning som inte har en djupare funktion än något sorts underhållningsvärde eller som stämningshöjande element, så duger det.

Ur en synvinkel där det finns någon form av kunskap, som beprövad eller teoretisk baserad, om vilka möjligheter musik kan ha för utvecklingspotential på olika nivåer, så duger det inte. Ur en musikterapeutisk synvinkel håller det naturligtvis inte, med bakgrund i den forskning som finns tillgänglig.

Det framkom tydligt en viss uttalad längtan och nyfikenhet från intervjuobjekten att inhämta kunskap om musikens påverkan. Det framgick att det fanns en saknad av tid för reflektion och utvecklingsarbete. Som en av vårdarna uttryckte det:

Man ser ju behoven och man ser ju att det händer någonting och då är det ju viktigt att veta vad det är som händer, vad det är som påverkar.

I Socialstyrelsens rapport (2012) är det personalens grundläggande kunskapsbehov som diskuteras, men jag menar att det har beröringspunkter med musik som aktivitetsmoment i verksamheten. Intervjuobjekten i denna undersökning ger uttryck för att vilja utöka sin kompetens i arbete med musik. Frågan är hur yrkesrollen och uppdraget är formulerade. Ur min synvinkel borde det vara rimligt att personal som arbetar med musik som följd av efterfrågan också fick sitt kunskapsbehov uppfyllt. I rapporten står det:

De flesta sysselsättningsverksamheter eller dagliga verksamheter är knutna till en lokal där det finns personal och förekommer aktiviteter i mer eller mindre arbetsliknande former. Här kan finnas möjligheter till konstnärligt skapande, legoarbete, matlagning, snickeri, utomhusarbete, tidningsproduktion och att få stimulans genom sinnesträning eller fysiska aktiviteter. Vilka aktiviteter som erbjuds varierar inte bara med behovet och önskemålen hos dem som behöver stödet utan beror även på ledningens och de enskilda medarbetarnas kompetens och förutsättningar.

(a.a., s.19)

I detta stycke ryms det en tolkningsmöjlighet att kunna ta in musikerapeutisk kompetens i verksamheten, så som jag tolkar det. Rapporten ställer även frågan om personalen har tid och utrymme för reflektion, handledning och kompetensutveckling, vilket var något intervjuobjekten efterlyste.

Vart har musiken som ett väldokumenterat verktyg att förhöja livskvaliteten för denna målgrupp tagit vägen i alla utredningar? I ”*Nya Omsorgsbo-ken*”(2011) nämns inte musik med ett enda ord, däremot omtalas andra konstnärliga terapier som bild och dans. I den nyss nämnda rapporten finns ett avsnitt som handlar om specialkompetenser som hantverkspedagog, etcetera, men ingen med musikkompetens.

Denna studie gäller icke- musikprofilerade verksamheter, där musik ändå används som en aktivitet. Det är i den verkligheten uppsatsens frågor har ställts och ur yrkesrollen som vårdare frågan har växt i kombination av musikerapeutisk kunskap.

Från detta växelbruk mellan å ena sidan den praktiska erfarenheten av att arbeta med personer med intellektuell funktionsnedsättning och på den andra sidan den kunskap och insikt som studiet i musikerapi har gett mig, är det en naturlig följdfråga att ställa: hur kan dessa två världar kombineras? Är det önskvärt eller möjligt att tillföra musikerapeutisk kunskap i verksamheten?

Jag menar att jag med denna uppsats har bidragit till att kasta ljus på både tillgångarna och brisfälligheter i användning av musik i möte med denna målgrupp. Tillgångarna är en varierande skara engagerad personal som arbetar med musik utifrån sina egna personliga förutsättningar och inom rådande kultur på just den verksamheten. Det finns en stor samlad erfarenhet bland personal. Detta är en tillgång som har en möjlig utvecklingspotential. Undersökningen har visat att det finns ett uttalat behov och längtan efter att höja kunskapsnivån om arbete med musik. Musikerapeuter har funnits i verksamheter tidigare, men försvunnit i takt med ekonomiska nedskärningar och ändrade samhällsvärderingar.

Ur personalens, arbetstagarens och musikerapeutiskt perspektiv är det uppenbart att musikerapi skulle kunna tillföra ett värdefullt komplement i verksamheten. Vad är det som saknas och vad skulle musikerapi som profession kunna tillföra? Själva innehållet i ämnesområdet musikerapi har jag redan redogjort för. Det är förutom meningsinnehållet i ämnet, själva det dokumenterade och forskningsbaserade kunnande som är den väsentliga tillgången.

Vad denna uppsats har belyst är att den erfarenhetsbaserade, beprövade kunskap som finns och används inte tillhör något kontextuellt sammanhang. Musikanvändningen blir som en följd av det godtyckliga och slumpmässiga, vilket inte nödvändigtvis är liktydigt med en värdering. Det finns ingen teoretisk grund för arbetet och det saknar ett systematiskt utvecklingsarbete.

Från samma rapport (Socialstyrelsen 2012) hittar jag följande citat som understryker detta:

Förutsättningen för att personal ska kunna delta i ett systematiskt förbättringsarbete, med eller utan införande av vetenskapliga metoder, är att de har en grund att stå på. Den grunden innebär inte bara att ha rätt kompetens utan också att arbetsgivaren skapar arbetsmässiga förutsättningar för förbättringsarbetet.

(a.a.s.25).

Här kan jag tolka detta som en öppning att personer med rätt kompetens skulle kunna arbeta med musik.

6.2.4. Livskvalitet och värdegrund

En genomgående invändning från chefshåll mot att anställa musikterapeut, är att Daglig Verksamhetens uppdrag inte är vare sig vårdande eller rehabiliterande. Om musik betraktas endast som en aktivitet som tidigare beskrivits inom omvärldsperspektivet, så finns det heller ingen nödvändighet eller förståelse att använda sig av den musikterapeutiska kunskapen.

För att kunna försvara musikterapiens plats i denna verksamhet vill jag ta fram ett annat begrepp som är av avgörande betydelse i detta sammanhang. Begreppet är livskvalitet och det återfinns som ett mål för stöd-service och omsorgsinsatser i LSS-lagen och i en annan rapport från Socialstyrelsen (2008) som presenterades i kapitel 2.2. Där står det att livskvalitet är ett övergripande mål för arbetet med arbetstagaren. Det nämns också att livskvalitet är ett svårdefinierat begrepp som är svårt att mäta i praktisk verksamhet. Vad som är livskvalitet för en individ är inte liktydigt med att det gäller för en annan individ. I följande citat används ordet brukare som i denna studie beskrivs som person med intellektuelle funktionsnedsättning:

Om insatserna är bra eller dåliga kan endast värderas i förhållande till hur de sammantaget bidrar till målet att förbättra brukarens upplevelse av livskvalitet. Man måste ta hänsyn till och väga samman alla livsområden och kriterier för livskvalitet som är relevanta i brukarens liv, för att få ett helhetsperspektiv på rehabilitering.

(a.a.s.20)

Detta perspektiv ser jag överensstämmer med det teoretiska ramverket för denna uppsats. Det är individen eller subjektet själv (läs brukaren/personen med intellektuell funktionsnedsättning) som är utgångspunkten för vilket stöd, vilken service eller omsorg som behövs. Enligt rapporten (a.a.) måste individens varje livsområde diskuteras utifrån fyra centrala kriterier på livskvalitet:

1. hälsa
2. aktiviteter som brukaren prioriterar
3. kontakter med familj, vänner, kolleger, grannar med flera
4. självbild, självrespekt och trygghet.

Dessa kriterier bygger i sin tur på ett förhållningssätt som innefattar:

- att brukaren är subjekt i sin egen re/habilitering.
- att processen utgår från en helhetssyn (holism)
- att processen har fokus på det friska (salutogenes) och konkreta problem samt är framtidsinriktad.

För att ytterligare dra tankekedjan ett steg vidare, så bör alla dessa kriterier och förhållningssätt diskuteras i förhållande till vilka värderingar som ligger till grund.

Det beskrivs i rapporten (a.a.) att det är en förutsättning för ett gott kvalitativt samarbete med människor att vi har en gemensam värdegrund och en gemensam förståelse av denna. Det beskrivs att utgångspunkten för all samverkan med andra är att vi realiserar värderingar antingen vi är medvetna eller omedvetna om detta. Det är nödvändigt att ta denna värdegrund på allvar så den kan få praktiska konsekvenser för hur arbetet utförs eller organiseras.

6.2.5 Tidsperspektiv

Detta perspektiv kommer jag inte att ägna så mycket uppmärksamhet annat än att hänvisa till analysresultatet där alla intervjuobjekten betonade att arbetet med denna målgrupp kräver ett stort tidsutrymme och kontinuitet för att trygghet, samspel och någon form av kommunikation ska kunna utvecklas. I sak är det inte så mycket att diskutera, men tidsperspektivet är ändå viktigt att vara medveten om inom denna omsorgsgren. En person med tidig, medfödd, intellektuell funktionsnedsättning måste bemötas utifrån egna behov och förutsättningar för att kunna skapa möjligheter att utveckla eller bibehålla funktions- och kommunikationsförmåga. Detta bygger på tillitsfulla och trygga relationer som byggs upp över tid.

6.2.6. Sammanfattning av vad uppsatsen kan ha bidragit till

I analysresultatet visade jag bland annat på fyra olika perspektiv på hur personalen tänkte om sitt arbete med musik i möte med personer med intellektuell funktionsnedsättning. Tre av dessa perspektiv valde jag sedan att fördjupa i diskussionsdelen, vilka var **omvärldsperspektiv, deltagandeperspektiv och kunskapsperspektiv.**

Jag menar att jag har lyft fram vissa delar ur en verksamhet som är eftersatta ur en forskningsbaserad teoretisk kunskapsgrund. Detta är ingen stor och ny upptäckt, men det som belyses i denna studie är kopplingen mellan den brokiga personalgrupp som arbetar med musik och deras uttryckliga behov och längtan och ibland frustration över avsaknaden av kunskap om det de dagli-

gen praktiserar och den forskningsbaserade och kliniskt dokumenterade kunskapen som finns att tillgå om musik i arbete med personer med intellektuell funktionsnedsättning. Det finns ett stort glapp mellan den praktiska, beprövade erfarenheten och den systematiska kunskapsbaserade kunskapen/kompetensen. I centrum för detta glapp befinner sig en målgrupp som, för att få en god livskvalitet borde få tillgång till den kunskap som musikterapeuter förvaltar. Under tiden som uppsatsarbetet skred fram, blev det tydligt för mig att det är viktigt att hålla diskussionen öppen om begrepp som människosyn, värderingar och livskvalitet. Det är i den kontexten det kan vara utvecklande att musikterapi som praktik och ämnesområde skulle kunna tillföra denna verksamhet ett verkningsfullt komplement.

6.2.7. Framtida forskning

En möjlig forskningsfråga skulle kunna vara att studera den beprövade erfarenheten och traditionen av musikanvändning som finns tillgänglig bland personal i Daglig Verksamhet.

En annan möjlig forskningsfråga skulle kunna vara att rikta denna uppsats frågeställningar till musikterapeuter i kliniskt arbete med personer med intellektuell funktionsnedsättning.

Referenser

- Alvesson, M. & Sköldbberg, K. (2010): *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod* (2:a uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Antonovsky, A. (2009): *Hälsans mysterium*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Bonde, L.O. (2009): *Musikk og menneske: introduksjon til musikkpsykologi*. Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- Buber, M. (2006): *Jag och du*. Ludvika: Dualis Förlag.
- Esaiasson, P; Gilljam, M; Oscarsson, H; Wängnerud, L. (2012): *Metodpraktikan* (4:e uppl.) Stockholm: Norstedts Juridik.
- FN: s Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning hämtad från:
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/10/19/18/516a2b36.pdf>
- FN:s Konvention för mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning, artikel 30, ur Socialdepartementet, Ds 2008:23
- Gummesson, E. (2010): Fallstudiebaserat forskning. I Gustavsson (red.) *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen* (3:e uppl.) (s. 115-144). Lund: Studentlitteratur.
- Granlund, M; Göransson, K. (2011): Utvecklingsstörning i Söderman & Antonson(red): *Nya Omsorgsboken* (5.e uppl.) (s. 12-19). Malmö: Liber
- Gustavsson, B. (red). (2010): *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen* (3:e uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Havnesköld, L; Mothander Risholm, P. (2009): *Utvecklingspsykologi* (2:a uppl.) Stockholm: Liber.
- Holck, U. (2004): Interaction Themes in Music Therapy: Definition and delimitation. In *Nordic Journal of Music Therapy* (13/1) (pp. 3-19).
- Holck, U. (2010): Supervision av novicemusikterapeuter i arbejde med børn med betydelige og varige funktionsnedsættelser. i Karette Stensæth, Anne Torø Eggen & Rita Strand Frisk (red.) *Musikk, helse og multifunksjonshemming*. (s. 89-104) NMH-publikasjoner. 2010:2. Skriftserie fra senter for Musikk og helse. Oslo: Unipub.
- Horgen, T. (2010): Å sette seg selv i spill: Om ansvar, moral, etikk og utfordringer i møtet med barn med multifunksjonshemming. I Karette Stensæth, Anne Torø Eggen og Rita Strand Frisk (red.) *Musikk, helse og multifunksjonshemming* (s. 5-22). NMH-publikasjoner. 2010:2. Skriftserie fra Senter for Musikk og helse. Oslo: Unipub.
- Israel, J.(2006): Omslagstext i Buber: *Jag och du*. Ludvika: Dualis Förlag.
- Johansson, K. (2010): Kroppslig samspill i musikkterapi i Karette Stensæth, Anne Torø Eggen og Rita Strand Frisk (red.) *Musikk, helse og multi-*

- funksjonshemming.* (s.23-40) NMH-publikasjoner. 2010:2. Skriftserie fra senter for Musikk og helse. Oslo: Unipub.
- Kjørup, S. (2010): *Människovetenskaperna. Problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori.* (2.a.uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S; Brinkman, S. (2012): *Den kvalitativa forskningsintervjun.* (2:a upp.) Lund: Studentlitteratur.
- Kylén, G. (1981). *Begåvning och begåvningshandikapp.* Stockholm: Stiftelsen Ala och Handikappinstitutet.
- Lorentzen, P. (2010) Forord i Karette Stensæth, Anne Torø Eggen og Rita Strand Frisk (red.) *Musikk, helse og multifunksjonshemming.* (s.1-4). NMH-publikasjoner 2010:2 Skriftserie fra Senter for musikk og helse. Oslo: Unipub.
- Norström, A; Thunved, A. (2011): *Nya sociallagarna med kommentarer, lagar och förordningar som de lyder den 1 januari 2011* 24.e uppl. Stockholm: Norstedts juridik
- Paulander, A-S. (2011): *Meningen med att gå i terapi. En fenomenologisk studie om deltagares upplevelse.* Stockholm. KMH-Förlaget.
- Ramel, M; Hermansson, T; Hallin, M. (1997). "*Musikupplevelsen*". *Psykia-tri och habilitering.* Rapport nr. 42 Örebro: Örebro Landsting.
- Ruud, E. (1990): *Musikk som kommunikasjon og samhandling.* Oslo: Solum Forlag.
- Ruud, E. (2002): *Varma ögonblick, om musik hälsa och livskvalitet.* Göteborg: Ejeby förlag.
- Ruud, E. (2008): Et humanistisk perspektiv på musikkterapi i Gro Trondalen; Even Ruud; (red.) *Perspektiver på musikk og helse.* Oslo. NMH-publ.2008:1 Skriftserie fra senter for Musikk og helse. Oslo: Unipub. Hämtad från http://www.nmh.no/Senter_for_musikk_og_helse/skriftserie/66080/Ruud_Et_humanistisk_perspektiv_paa_musikkterapien.pdf
- Socialstyrelsen. (2008): *Samverkan i re/habilitering - en vägledning.* (2008-126-4) Stockholm. Hämtad från http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8784/2008-126-4_20081264.pdf
- Socialstyrelsen.(2012): *Rätt kompetens hos rätt personal i verksamheter för personer med funktionsnedsättning.* (2012-02-17). Stockholm. Hämtad från <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18607/2012-2-17.pdf>
- Steen-Möller, A. (1996): Music as Means of Contact and communication with Physically and mentally handicapped in I. N. Pedersen; L.O.Bonde (eds.): *Music Therapy within Multi_Disciplinary Teams* (s. 143-157) Aalborg: Universitetsforlag.

- Stensæth, K; Eggen Torø, A; Strand Frisk, R. (red.) (2010) *Musikk, helse, multifunksjonshemming*. Oslo. NMH-publikasjoner (2010:2) Skriftserie fra Senter for musikk og helse. Oslo:Unipub
- Stensæth, K. (2010:2) Å spele for livet med hjartet i halsen: Om helse, Bakhtinsk dialog og eksistensielle overtonar i musikterapi med barn med multifunksjonshemming. I Karette Stensæth, Anne Torø Eggen og Rita Strand Frisk (red.): *Musikk, helse og multifunksjonshemming*(s.105-127). NMH-publikasjoner 2010:2 Skriftserie fra Senter for Musikk og helse. Oslo: Unipub.
- Stern, D. (2003): *Barnets interpersonlige verden*. Oslo: Gyldendals Akademisk
- Stern, D.(2004): *Her og nå. Øyeblikkets betydning i psykoterapi og hverdagsliv*. Oslo: Abstrakt forlag AS
- Stockholms stad:
<http://www.stockholm.se/FamiljOmsorg/funktionsnedsattning/Arbete-daglig-verksamhet-och-sysselsattning/>
- Svensk författningssamling. (1993):*LSS-lagen (Lag om Stöd och Service för vissa funktionshindrade)* hämtad från
http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-1993387-om-stod-och-ser_sfs-1993-387/
- Svenska Akademin Ordlista [http:// www. Svenskaakademin.se/sneska_spraket/svenska_akademin_ordlista/saol_pa_natet/ordlista](http://www.svenskaakademin.se/sneska_spraket/svenska_akademin_ordlista/saol_pa_natet/ordlista)
- Söderman, L; Antonson S. Red (2011): *Nya Omsorgsboken (5:e uppl.)*. Malmö: Liber.
- Trevarthen, C. (1993): The function of emotions in early infant communication and development. In Nadel, Jaqueline, Camioni and Luigia (red.): *New perspectives in early Communicative Development*. London and NewYork: Routledge
- Torø Eggen, A. (2010): Fellesaktivitet som læringsarena i Karette Stensæth, Anne Torø Eggen og Rita Strand Frisk (red.) *Musikk, helse og multifunksjonshemming* (s.55-72). NMH-publikasjoner 2010:2 Skriftserie fra Senter for Musikk og helse. Oslo: Unipub.
- Trondalen, G. (2008):Musikkterapi-et relasjonelt perspektiv i Gro Trondalen og Even Ruud (red.) *Perspektiv på helse og musikk*. NMH-publikasjoner 2008:1. NMH-publikasjoner 2010:2 Skriftserie fra senter for Musikk og helse. Oslo: Unipub. Hämtad från
http://www.nmh.no/Senter_for_musikk_og_helse/skriftserie/66080/Trondalen_Et_relasjonelt_perspektiv....pdf
- Tønsberg Hallan (2010): Improvisasjon i et dialogisk kommunikasjonsperspektiv i Karette Stensæth, Anne Torø Eggen og Rita Strand Frisk (red.) *Musikk, helse og multifunksjonshemming* (s.41-53). NMH-

publikasjoner. 2010:2 Skriftserie fra Senter for Musikk og helse. Oslo: Unipub.

Wheeler, Barbara L. (2005): *Music Therapy Research*. Gilsum: Barcelona Publishers.

WHO: <http://www.who.int.classifications/icd/en/>

Wigram, T; Nygaard Pedersen, I; Bonde, L O (2002): *A Comprehensive Guide to Music Therapy* (1:th. ed.) London: Jessica Kingsley

Ödman, P.J. (2010): Hermeneutik och forskningspraktik. I Gustavsson (red.) *Kunskapande metoder*. (3:e uppl.) (s. 71-93) Lund: Studentlitteratur

Bilaga 1

Stockholm 2012-03-28

Till enhets/grupp/verksamhetschef

Förfrågan gällande musikanvändning i Daglig verksamhet.

Jag kontaktar dig/er med detta brev därför att jag har läst om din/er verksamhet såsom den är presenterad genom er hemsida på internet. Det som väckt mitt intresse i presentationen är att ni där skriver att ni använder musik som ett aktivitetsinslag.

Bakgrunden till mitt intresse är att jag arbetar som vårdare på ett boende med personer med utvecklingsstörning och att jag just nu är student på magisterprogrammet i musikterapi på Kungl. Musikhögskolan i Stockholm.

Jag har som ämne för min examensuppsats valt att undersöka hur musik används inom Daglig verksamhet för målgruppen utvecklingsstörda.

Jag hoppas kunna samla material till min uppsats genom intervjuer med personer verksamma inom Daglig verksamhet. Jag tänker mig att det hos er finns erfarenheter som är betydelsefulla att ta del av. Min utgångspunkt är att det ute i verksamheterna finns mycket kunskap som skulle kunna tydliggöras och komma till användning.

Jag frågar alltså härmed om det skulle vara möjligt för mig att göra en intervju med en eller två personer hos er.

All information som jag får ta del av aidentifieras och jag följer etiska riktlinjer för intervjusituationer. Den som blir intervjuad får en utskrift av intervjun att granska innan materialet används i uppsatsen.

Jag vet att arbetsschemat kan vara pressat, men jag hoppas frimodigt på samarbete om denna uppgift. Till en intervjusituation skulle det behöva avsättas ca.60 minuter och jag tar mig självfallet till er arbetsplats.

Jag hoppas att du/ni på er verksamhet önskar att delge mig er kunskap och avsätta tid till denna undersökning.

Med vänlig hälsning Marianne Wallin

Bilaga 2

Samtyckesformulär

Jag har läst och förstått ovanstående information och samtycker till att delta i en intervju angående hur man använder musik i möte med personer med utvecklingsstörning inom Daglig Verksamhet.

Medverkande:

Underskrift.....

Namnförtydligande.....

Datum.....

Ort.....

Jag har läst och förstått ovanstående information och förbinder mig att följa de etiska krav som nämnts och utfärdats av Vetenskapsrådet.

Studerande: Marianne Wallin

Underskrift.....

Namnförtydligande.....

Datum.....

Ort.....

Bilaga 3

Intervjufrågor till verksamhetschefer/enhetschefer

- **Varför ni har valt att använda musik som en aktivitet?**
Kan du berätta om det?
- **Beskriv hur ni arbetar med musik?**
Berätta om hur ni gör. Kan du beskriva aktiviteterna?
- **Vilka är dina personliga tankar om att använda musik i denna verksamhet?**
- **Vilka tankar har du om hur ni skulle kunna utveckla arbetet med musik?**

Bilaga 4

Intervjufrågor Personal

- **Hur använder ni er av musik här? Berätta.**
Har ni en speciell musikstund? Hur gör ni då? Använder ni instrument?

Finns det någon i personalen som spelar något instrument?
Sjunger ni?

Använder ni rörelser eller tecken? Lyssnar ni på musik?
- **Skulle du kunna berätta om någon episod med musik tillsammans med brukare som har gjort intryck på dig, kanske varit speciell?**
Vad gjorde intryck? På vilket sätt gjorde det intryck? Vilka reflektioner gör Du kring detta?
- **Tror du att någon eller några bland brukarna skulle må bra av att få större tillgång till musik? Vad är det musiken i så fall kan tillföra den personen?**
- **Känner du själv något behov av att lära dig mer om musikens möjligheter i mötet med denna målgrupp?**
Vad skulle du i så fall vilja lära dig? Vad i musiken kan du ha nytta av i ditt dagliga arbete?

Magisteruppsatser i musikpedagogik inriktning musikterapi (2005-2013)

Bergström Isacsson, Märit (2005) *Musik och Vibroakustik vid Retts syndrom. En undersökning av autonoma responser.*

Bohm, Gunilla (2004) *"Det är ju en kontakt med min själ". En studie av två musikerapeuters tankar kring musiken i sina liv.*

Eklöf, Lotti (2006) *Våga förändra. Om möten i mångfald som terapeutiskt redskap i musikterapi inom vuxenpsykiatrisk öppenvårdsbehandling.*

Liss, Ditte (2003) *Ögonblick av närvaro. En samspels-/interaktionsstudie baserad på videofilmade musikterapisessioner med en musikerapeut och en klient med Asperger syndrom.*

Karlsson, Henrik (2010) *Musikerapeutiskt arbete i reservat. En intervjustudie om formandet av musikerapeuters yrkesroller.*

Olofsson, Anne (2005) *Perspektiv på musik och musikterapi i cancervård för vuxna – en kunskapsöversikt.*

Oscarsson, Sören (2006) *Skam och värdighet. Metodutveckling av musikterapi hos barn med uppgivenhetsyndrom.*

Paulander Bäck, Ann-Sofie (2004) *Musik i behandlande verksamhet – påverkan eller medverkan?*

Pernler, Katarina (2009) *Musik som bärare av det humana i en tekniktät miljö. En litteraturstudie om musikterapi och intensivvård.*

Rudstam, Gabriella (2010) *Modifierad GIM i stabiliseringsgrupp med kvinnor.*

Sandell, Anci (2003) *Sången handlar om kärlek och är en glad sång. En processstudie i musikterapi.*

Stenman, Lisa (2010) *Tankevärldar och förhållningssätt i särskolans musikverksamhet.*

Torell, Hillevi (2004) *Ursprungsrörelser. En studie av tre musikaliska gestaltningar i musikterapi i en mångkulturell skolmiljö.*

Ullsten, Alexandra (2010) *"Det finns ett språk bortom orden". En kunskapsöversikt av musikerapeutisk rehabilitering av skador i prosodi och pragmatik vid högersidiga traumatiska hjärnskador.*

Wallius, Rut (2009) *Orka, hantera, förstå. Musikterapi med barn som lever med våld i nära relationer.*

Wärja, Margareta (2010) *Korta musikresor. Mot en teori om KMR som en musikerapeutisk metod.*

Johnels, Linn (2012) *Kartläggning av musikrelaterade förmågor hos personer med grav intellektuell funktionsnedsättning: Musikerapeutisk metodutveckling*

Lindblad, Katarina (2012) *Samtalet i musikterapi. En hermeneutisk analys av tre sessioner.*

Wallin, Marianne (2013) *Musiken skapar en bro mellan människor – En intervjustudie med personal inom Daglig Verksamhet.*